МООН СОҢГААР-ДАА ЛЕНИНЧИ ЁЗУ-БИЛЕ АЖЫЛДААР, ЧУРТТААР БИС

БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттингең

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1968 ч.
ОКТЯБРЬ
8
ВТОРНИК
№ 237 (7079).
Өртээ 2 көп.

ЛЕНИНЧИ ОРУК-БИЛЕ

Красноярск крайның, Якутияның болгаш Тываның идеологтуг ажылдакчыларының зона чөвүлел хуралы дүүн Красноярск хоорайда ажыттынган. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга холбаштыр идеологтуг ажылдың дуржулгазын ол анализтеп, чурттуң амыдыралында, бүгү коммунистиг болгаш ажылчын шимчээшкининиң төөгүзүнде, кижи төрелгетенниң салым-чолунда ол кайгамчыктыг болуушкунга бүгү белеткелди улам экижидериниң сорулгаларын чугаалажыр.

«В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга белеткел дугайында» СЭКП Төп Комитединиң Доктаалы-биле холбаштыр ленинчи юбилейге белеткел бистиң республикавыста улам калбарган. Революсчу байырлалды уткуурунуң эң дээре аргазы болза ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле совет улустуң мурнунда турар аажок улуг планнарны боттандырарынче кичээнгейни болгаш күжениишкиннерни мөөңнээри болур дээрзиниң дугайында ленинчи айтышкынны удуртулга болдургаш, Тываның партия организациялары улуг ажылды чорудуп турар. СЭКП-ниң XXIII съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр база ленинчи 100 чылга белеткел-биле холбаштыр ТК-ның Доктаалында онзалап демдеглээни ышкаш, бистиң республикавыстың ажыл-ишчилериниң кол күжениишкиннерин коммунистер экономиканың, социал-политиканың болгаш идеологияның чугула сорулгаларын шиитпирлээринче угландырып турар. Социалистиг чарыштың эгелекчилериниң соон дарый, бүдүрүлгелерниң, тудугларның, колхозтарның, совхозтарның, албан, организация черлериниң коллективтери төөгүлүг хүнге алдар кылдыр бедиткен хүлээлгелерни ап турар апарган. Ынчангаш олар бедик көргүзүглерни чедип ап-даа турар.

Бо чылдың агаар-бойдузу онза берге болган турбуже, республиканың кодээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилери болдунарла бүгү аргаларны ажыглап, чедиишкиннерни чедип ап турар. Барыын-Хемчиктиң «Большевик» колхозу кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң продуктуларын күрүнеге садарының чыл планнарын хуусаа бетинде күүсеткениниң дугайын чоокта чаа партияның область комитединге болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелинге рапорттаан.

Ленинчи юбилейни төлептиг уткуур дээш чарышпышаан, «Кызыл-Хавак» шахтазының, Чадаананың хөмүр-даш чериниң, республика типографиязының, «Тыва-даг-дүгү» комбинаттың, «Тиилелге» (Каа-Хем), «Ак-Эрик» (Тес-Хем), «Искра» (Чөөн-Хемчик) колхозтарның, «ҮТКА-ның 25 чылы», «Өөк» совхозтарның база өске-даа ажыл-агыйларның болгаш үлетпүр бүдүрүлгелериниң коллективтери онза шудургу ажылдап турар.

Бистиң баштыңчывыс, Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң тургузукчузу В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылының байырлалынга белеткел чүгле эрес-шудургу ажылдаары эвес-ле болгай. Бистиң бүгү ажылывыска идеологтуг ажылды база эң бедик деңнелге тургускан турары кайгамчык улуг ужур-дузалыг.

Массаларның ортузунга политиктиг ажылды Коммунистиг партия кезээде бирги чергениң чугула сорулгазы кылдыр көрүп келген. Ынчангаш ленинчи чүс чылче уткуштур бар чорууруvус бо үеде, капитализмниң болгаш социализмниң аразында идеологтуг демисел эң-не кескү чидигленген аңгы байдалда, ленинизмниң идеяларын пропагандалаары, совет кижилерни аңгы талазы-биле бот-медерелге, оларны сыныш дивес коммунистиг бүзүрелге кижизидери бирги чергениң сорулгазы болуп турар.

Красноярскиде идеологтуг ажылдакчыларның чөвүлел хуралы баштайгы хурал эвес болгай. Шак-ла ындыг чөвүлел-хурал мырыңай чоокта чаа Иркутскиге база болган. Ол дээрге ленинчи юбилейге уткуштур идеологтуг ажылды улам калбартыр дээш Коммунистиг партияның онза кичээнгейни салып турарының база бир бадыткалы-дыр. Маңаа кол чүве чүл дээрге белеткел бүгү талалыг, ёзулуг бүгү партияның, ёзулуг бүгү улустуң болган турарын чедип алыры болур.

«Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга белеткел дугайында» СЭКП Төп Комитединиң Доктаалында мындыг кайгамчыктыг сөстер бар: «Ленинни эдерип салгаарындан, оон бодунуң амыдырал-чуртталгазын бараалгатканы ажыл-херек дээш эрес-шудургу демисежиринден артык бедик болгаш чаагай чүве чок».

Бистиң республикавыстың идеологтуг ажылдакчыларының сорулгазы чүл дээрге партияның ол кыйгырыын ажылчы кижи бүрүзүнүң, совет кижи бүрүзүнүң медерелинге болгаш чүрээнге чедирип сиңниктирери, ол сорулганы билир чорук кижи бүрүзүнүң быжыг бүзүрели, орук айтыкчы сылдызы болурун чер болганга чедип алыры ол болур.

Ажылчы чоннуң массаларынга партийжи болгаш политиктиг салдар чедирериниң чепсектериниң ачызында республиканың идеологтуг фронтузунуң дайынчылары болгаш удуртукчулары идеологтуг ажылдың эки кылдыр көрдүнген эвээш эвес аргаларын, хевирлерин, методтарын чедип алган. Партия өөредилгезиниң болгаш комсомолдуң полит-чырыдыышкынының системаларында эгелээн өөредилге чылы партияның Төп Комитединиң негелделеринге дүүштүр чоруп турар. Бистиң пропагандистеривистиң болгаш партия организацияларывыстың эң кол сорулгазы чүл дээрге политиктиг өөредилгени оон бүгү-ле хевирлеринге сайзыраңгайжыдары ол болур. Ленинчи юбилейге белеткел дугайында СЭКП Төп Комитединиң Доктаалында чугаалап турары болза: «Маркстың — Энгельстиң — Ленинниң идеяларын ханы өөренири болгаш пропагандалаары— ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезиниң талазы-биле партия организацияларының идеологтуг ажыл-чорудулгазының үндезини болур. Партия организациялары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунге белеткенмишаан, бүгү коммунистерниң марксисчи-ленинчи өөредилгезиниң, коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң калбак массаларының революстуг теорияны ханы өөрениириниң ажылын күштелдирер ужурлуг».

Ам ол доктаалды коммунистер болгаш партия кежигүнү эвес активчилер республикада, оон найысылалында, эң ыраккы булуңнарында — бүгү черлерде кичээнгейлиг өөренип турар. Маңаа мындыг бир чүүлдү демдеглээри чугула. Бистиң пропагандистеривис теория билиглерин Тывада, район, суур бүрүзүнде, бүдүрүлгениң участок бүрүзүнде херек кырында практиктиг амыдырал-биле шын дүүштүреринге дыңнакчыларын өөредир сорулгалыг. Абстрактылыг кылдыр сагындырар теория билиглери чүгле ынчалдыр ажыглаттынганда тодаргай материалдыг күш болур, бистиң ажылывысты, бүгү амыдыралывысты экижидеринге эң эки дуза чедирер. Ленинни эдерип салгаар, оон амыдыралын берген херээ дээш демисежир деп чүве чогум-на ол.

Бөгүн «Шын», «Красноярский рабочий», «Тувинская правда», «Социалистическая Якутия» болгаш национал якут «Кыым» солуннар зоналарның идеология ажылдакчыларының чөвүлел хуралынга холбаштыр кады белеткээн номерин парлап үндүргени бо. Оон-биле чергелештир ленинчи чагыгларга шынчы болгаш коммунистиг бүзүрелдиг кылдыр массаларны кижизидеринче, ажылчы чоннарның хөй-ниитичи болгаш күш-ажылчы идепкейин улам хөгжүдеринче угландыр массалар ортузунга чорудар политиктиг ажылды экижидерде Красноярск крайның, Тываның болгаш Якутияның коммунистеринге ол факт база дуза болур деп идегелдиг бис.

„Красноярский рабочий“—

СЭКП-ниң Красноярск край комитединиң, ажылчы чоннар депутаттарының край совединиң органы.

„Социалистическая Якутия“, „Кыым“—

СЭКП-ниң Якут обкомунуң, Якут АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органнары;

„Тувинская правда“—

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы бо солуннарның бистиң солунувустуң бөгүнгү номери-биле каттышкан номери.

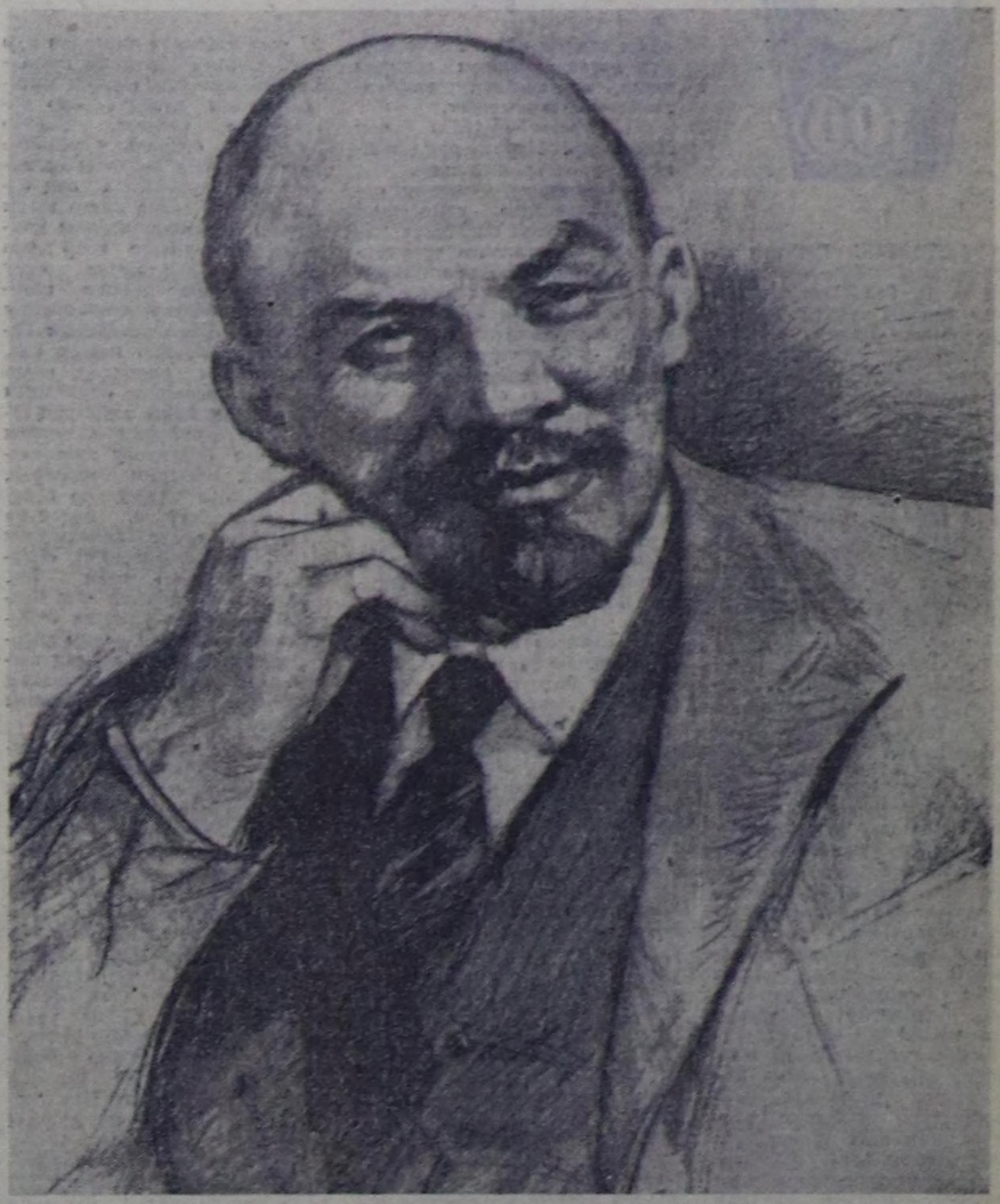

ВЛАДИМИР ИЛЬИЧ ЛЕНИН

РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы П. Васильевтиң чуруу.

ЧҮРЕКТИҢ ХАНЫЗЫНДАН БАЙЫР ЧЕДИРИИШКИННЕРИ

Эштер Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный, А. Н. Косыгин олар эштер Вальтер Ульбрихтиге, Вилли Штофка, Иоганнес Дикманга, Эрик Корренске телеграмма чоруткаш, Герман Демократтыг Республиканың тургустунган хүнүнден бээр он тос чыл болган оюнга таварыштыр Германияның социалистиг Чаңгыс аай партиязының Төп Комитединге, Күрүне Чөвүлелинге, Улус палатазынга, Министрлер Чөвүлелинге, Национал фронтузунуң демократтыг партияларынга болгаш хөй-ниити организацияларынга, социалистиг Герман күрүнениң бүгү улузунга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, бүгү совет кижилерниң өмүнээзинден чүректиң ханызындан чедирген акы-дуңма изиг байырын дамчыткан.

Немец ажылчы чоннарның күрүнези чылдың-на улам күштелип, социализмни тургузарынга, экономиканы, эртем, культураны хөгжүдеринге бодунуң чедиишкиннерин көвүдедип турар. Герман Демократтыг Республика ам делегейниң үлетпүрлүг кол чурттарының бирээзи болган, ниитилел депшилгезиниң эгелекчилериниң бирээзи болуп турар.

Улустар Герман Демократтыг Республиканы тайбыңның болгаш чаагай кожа-хелбээ доктуннаарының политиказының талалакчызы, барыын-герман өжээнзиректерниң, дайынзырактарның болгаш неофашистерниң дайынзырак чүткүлдеринге удур туржуп турар. Европада айыыл чок чоруктуң чугула шивээзи деп ылап үнелеп турар.

Бистиң партияларывыстың болгаш чурттарывыстың аразында харылзааларының мөөзү болган идейлиг болгаш эвилелчи чаңгыс эпке совет коммунистерниң, бүгү совет кижилерниң сеткили ханган. Империализмниң хоралакчы үүлгедиглеринге, контрреволюцияга болгаш реакцияга ойтур шавыышкын бээри, бистиң интернационалчы ниити хүлээлгевиске шынчы туруштуувусту илергейлээри херек апаарга, ГДР биле Совет Эвилели чаңгыс хүрээлелдиг туржуп турар деп чүвени олар бедик-биле үнелеп турар.

Бистиң партияларывыстың, күрүнелеривистиң болгаш улустарывыстың сырый каттышкан чаңгыс эви, оларның социалистиг эп-сеткил каттыштырылгазы марксизм-ленинизмниң, пролетаржы интернационализмниң шылгаттынган принциптеринге үндезилеттингени, социалистиг дем каттыштырылгазын, делегейниң коммунистиг, ажылчын шимчээшкининиң сырый каттыжылыышкынын быжыглаарының херээнге шынчы бараан болуп турар. Улустарның социалистиг чаалап алыышкыннарын акы-дуңма өске чурттар-биле кады камгалаарынга кезээде бүзүрелдиг туржур, социализмниң делегей туруштарынга империалистиг күштерниң каража таварыштыр оралдажыышкыннарын шиитпирлиг чылча шавар бис деп, телеграммада чугаалаан.

Силерниң байырлалыңарны силер-биле кады өөрүп демдеглевишаан, немец черге сайзыраңгай социалистиг ниитилелди тургузары — төөгүлүг улуг сорулганы күүседиринге, ажылчын-тараачын Герман күрүнениң делегей туруштарын улам быжыглаарынга Герман Демократтыг Республиканың улуг чедиишкиннерлиг болурун чүректиң ханызындан күзедивис, эргим эштер деп, телеграммада түңнел кылдыр чугаалаан. (СЭТА).

Владимир Ильичиге кайгамчыктыг тураскаалды — оон өлүм чок идеяларының өндүр чаагай болгаш төлептиг боттаныышкыны болур коммунизмниң тудуун тургуспушаан, моон соңгаар-даа ленинчи ёзу-биле ажылдаар болгаш чурттаар бис. Бистиң хүрээлеңивисти улам сырый каттыштыраалы! Улам шудургу болгаш эрес маадырлыг, сагылга-чурумнуг болгаш организастыг болуулу! Коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү участоктарынга улам чогаадыкчы инициативалыг болуулу! Коммунизм дээш демиселдиң революсчу марксисчи-ленинчи тугун бедик тудаалы!

(«В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨРҮТТҮНГЕН ХҮНҮНДЕН БЭЭР 100 ЧЫЛЫНГА БЕЛЕТКЕЛ ДУГАЙЫНДА» СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ДОКТААЛЫНДАН).

Бөгүн Красноярск ГЭС-тиң тудуунда.

Р. МАНЯФОВТУҢ фотозу.

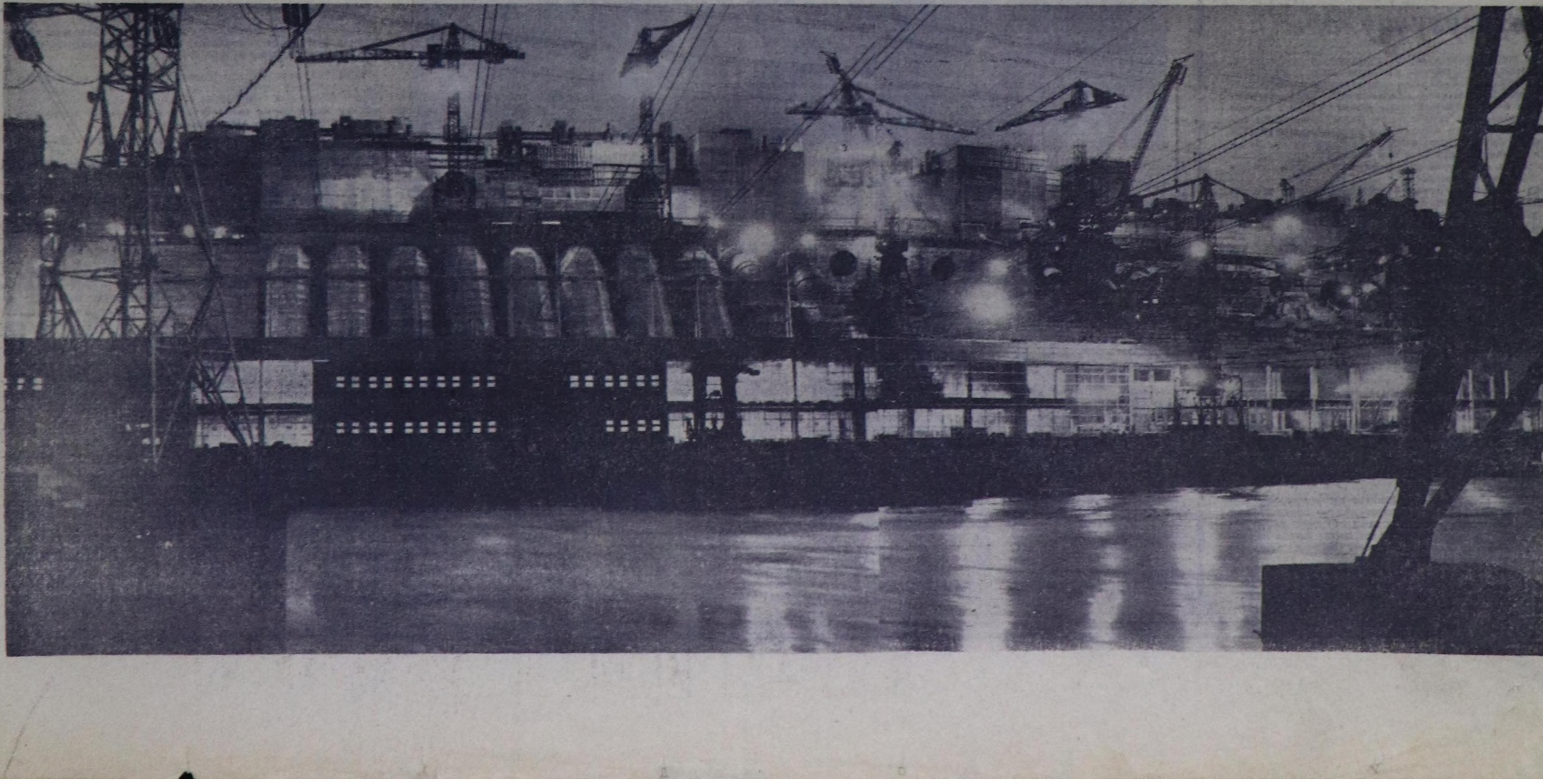

УЛУСТУН БОДАЛДАРЫ

Эргим Ильич, сеңээ тураскаал!

КРАСНОЯРСК ГЭС-тиң тудуундан бызанчы-бетонщик Н. Н. Головачевтуң солунга бижээн чүүлүн улуг сонуургал-биле номчудум. Биске, амгы үениң кижилериниң чүрээнге, эң чоок болгаш эргим ленинчи идеяларның күжүнүң болгаш улуг ужурдузалының дугайын ол бижээн. Улуг юбилейниң бүдүүзүнде — В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл оюнуң мурнуу чарыында үр чылдарда чурттап, хөй чүвени көрүп келген кижи эрткен үе дугайында болгаш бодунуң дугайында, кижи төрелгетенниң, бистиң чуртувустуң, бистиң крайывыстың, бодунуң хуу-салымынга гениалдыг бодалчының салдарының дугайында бодунуң бодалдарын ол бистиң-биле үлежип турар. Ленинчи байырлалдарга чедир арткан хүннер болза бистиң күжүвүстүң, бистиң чедиишкиннеривистиң көрүлдезиниң хүннери болуп артар. Совет бежен чылдарның бедиктеринден бистер ленинчи курс-биле чоруп ор бис бе деп чүвени база катап шүүштүрүп турар бис.

Кижи төрелгетенниң төөгүзүнге В. И. Ленинниң ролюн бистиң салгакчыларывыска улам билдингир болдурар дээш, кажан-бир шагда төөгүчү база катап хайгаарап, илередирин оралдажы бээр. Кадыг-дошкун демиселдиң хайнышкынын, хамааты үүле-херектерниң чыл демдеглелдерин бижээн эрги солуннарны ол ажып көре бээр. Революсчунуң, миллион-миллион кижилерниң баштыңчызының чурттап, ажылдап чораан черлерин ол база катап эргий кезиир. Алюминийден, шилден болгаш бетондан кылган дээрже шиштейип үнгүлээн бажыңнарның ортузундан, чараш архитектурлуг кылымалдарның аразындан Ленинниң чурттап чорааны аажок хумагалаттынып камгалаттынган улуг эвес ыяш бажыңчыгашты төөгүчү көрүп каар. Төөгүнүң ховар чүүлдерлиг тураскаалдарын болгаш музейлерин ол көөр.

Ленинчи салдарның көстүп турар илерелдериниң дугайын бистер үргүлчү чугаалап турар бис. Ийе, В. И. Ленин төөгүнүң чорудулгазынга, революстуг теорияның... хөгжүлдезинге улуг салдарны көргүскен. Ынчаарга чурттуң салым-чолу, ниитилелдиң салым-чолу түс-түс кижилерниң миллион-миллион салым-чолдарындан тургустунар. Ленинчи идейлерниң, Ленинниң овур-хевириниң тодаргай таварылга бүрүзүнге салдарын хайгаарап көөр болза, баштыңчыга тураскааттынгаан хайныктырып турар номну-тураскаалды бижип болур.

Бир чогаалчының бижээнинде мындыг сөстер бар:

Ленинни көрбээн-даа бол,
Ленин чокка чурттаваан
мен.

Бо сөстерниң утказы меңээ хөлчок билдингир. Ленин мөчүй бергенде, мен улуг эвес турган мен. Ол атты мен баштай сүзүктүг кырган-авамдан дыңнаан мен. Чуруктар, солуннар болгаш журналдар кезиндилери чыпшыр хырбалап каан аптаражыгаш барын сактыр мен. Ол чуруктарның бирээзинден бедик хавактыг сегел салдыг кижи мөнче көрнүп алган турганын эскерип кааш, ол кымыл, кырган-авай?—деп айтырдым.

Ол эң-не чүдүлге чок Ленин-дир. Хүрээлерниң коңгаларын ол ап октапкан.

Кырган-авам чугаалап орда, бурган-биле демисежип кирипкен улуг күчүлүг кижи мээң сагыжымга чуруттунуп турган. Сөөлүнде школага меңээ чогум чүл деп чүвени тайылбырлап берген. Ынчалза-даа демиселчи дугайында — Ленинниң дугайында баштайгы бодалым кезээде арткан болгаш чыл келир тудум-на улам быжыккан.

1923 чылда бистер көдээден Красноярскиже чедип келген бис. Ачам хлеб быжырар черге, авам — хеп чуур черге ажылдап турган. Чурттаары берге турган. Ынчалза-даа ядыы өг-бүледен үнген мен школаже өөренип кире бергеним кайгамчык чаагай болган.

Үр өөренир арга чок апарган мен. Өг-бүлемге дузалаар ужурлуг болдум. Оон дайын эгелээн. Ленинни чаңгыс-даа көрбээн мен. Ынчалза-даа Ленинниң мерген угаанын өттүнгеп, ооң идеялары-биле чепсеглеттинген коммунистерниң — партия кежигүннериниң аразынга чурттап тургаш, Ленинниң бодалдарын, ооң улуска кыйгырыын минута санында көрүп турдум. Меңээ эки кижилер, ылаңгыя политика талазы-биле быжыгарымның школазы болган армия онза дузалаап. Полктуң комиссары Блюм сагыжымга кезээде арткан. Эң арыг ак сеткилдиг, угаангыр болгаш коргуш чок ол кижи эң янзы-бүрү, харын-даа эң берге байдалдарда безин туттунуп билир. Дайынчылар мурнунга дайынның шинчи байдалын, ооң чылдагааннарын тайылбырлап, коммунистерниң эчис сорулгазының дугайын ол чугаалап берип турган. Бистерге, аныяк солдаттарга, күш неметтинип, аңгы медерелививис өзүп турган. Шынныг херекти камгалап турар сен деп чүвени медереп билири улуг күш. Ленинизм-биле чалгыналган улустуң күчү-шыдалын Ада-чурттуң улуг дайыны көргүскен.

Рота командири Федор Иосифович Копубанов, рота комиссары, дивизия комиссары —дайынчыларны соонче эдертип турган коммунистер хөй турган. Олар-биле кады мен дайылдажып, Донбассты, Крымны, Прибалтиканы эрткен мен. Сивашты ап тургаш, ол алдарлыг мугулдурну штурмнап турган адаларывыска дөмейлежирин даңгыраглап турдувус. Коммунистер мурнунда чоруп турарын көөрүнге, оларга бүзүрээринге чаңчыккан бис, чонну тиилелгеже аппар чыдар партияга бүзүреп чаңчыккан бис.

Фронтуга мен комсомолга кирдим. А бир чыл болганда партияга билдиришкин киирдим. Фронтуга шак бүрүзүнүң демиселинге кижи дүрген өзүп, улуг кижи апаар чүве. 18 харлыг дайынчы тургаш, мен ындыг болдум. Партияга кирген ужурум болза, аңаа бүгү чүрээм-биле бүзүрээнимде, аңгы тулчуушкунунуң баррикадаларынга бодумнуң орнум тодараттым. Ол анаа-ла болу бербээн. Оппортунистер, троцкистер-биле большевиктерге шаптыктап турган бүгү кижилер-биле, ленинчилерниң демиселиниң дугайын баштай билип алдым.

Дайын соонда төрээн заводумче ээп келдим. Судно тудугжуларының коллективинге 27 чыл иштинде ажылдап тур мен. Бистиң цегивис коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинни заводта бир дугаарында эгелээн. Бистер Ленинче, социализм үезинде күш-ажылдың байдалы өскерлириниң дугайында ооң бодалдарынче база катап ээгип көрген бис, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөр дээш демисежир деп, цехте бүгү кижилер шиитпирлеп алгаывыста, бистер күш-ажылды канчаар организастаарын база катап өөренип көрген бис, четпестерни илередип, оларны чайладырының оруктарын тодарадып, кады ажылдап турар эштеривисти хүндүлеп көөрүнге бодувусту кижизиткен бис. Ындыг найырал, күш-ажылга удур-дедир бүзүрел онза чугула. Элээн үе эрткенде, цехте ажыл-херек канчаар өскерилгенин бодувус-ла эскерип каан бис. Ажылывыс үзүктел чок болгаш күш-ажыл улам-на бүдүрүкчүлүг апарган, чүге дээрге, кижи бүрүзү бодунуң эштериниң, бүгү ниитилелдиң мурнунга харысалгазын билген.

Бо бүгү шаптараазын чокка эртпээни чугаажок. Алыскак-чискек чорук, сагыш амыр чорук амыр эвес узуткаттынар. Цехке садыгжызы чок буфет организастааныывысты сактыр мен. Бүгү чүве эки чоруп турган. Ооң соонда дудагдалдар көстүп кээр апарган. Кым буруулугул — хынаары берге. Цехке чоокта чаа кирген ийи «ужугуп чоруурлар» үндүртүпкен соонда билдине берген. Ындыг таварылгалар база турган. Ынчалза-даа четпестер-биле демиселге ажылчыннар улам-на быжыгып ап турган. Цех удаваанда заводта эң дээрези апарган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дугайында бодүүн ажылчыннарның сагыш салышкынының дугайында ленинчи бодал мээң эштеримниң медерелинче улам быжыы-биле нептереп турар. Аңаа экономиг чаартылга база дузалап турар. Ам чүгле мастер, начальник эвес, шуптувус көпеек кайнаар барып турарын дилеп турар апарган.

Ажылчын кижи делегейде кайда ынчаар бедик салдынганыл! «Кухня ээлериниң уругларынга» күрүнениң эрге-ажыктарын бүзүреп турар. Бистер ол бүзүрелге төлептиг болур ужурлуг бис. Бисте амдаа дыка хөй чүве шиитпирлеттинмээн, четпестер хөй. Оларны узуткаар төлээде, бодунуң ажыл-херээн Ильичинни-биле үргүлчү шүүштүрер херек. Чижээлээрге, чоокта чаа заводка мындыг багай таварылга болган. Бир-ле харысалга чок кижи будукту үндүр октапкан: үрелген, херээ чок апарган. А херек чок апарган деп чүл ол? Ындыг чүве биске турбас. Будукту саваларга кудуп алган бис. Шынап алыр болза будук бүдүрүлгеге ажыглаттынмас-даа болза ону пионер лагерин, чайлаавысты... будуурунга ажыглаай бис. Пуд хөмүр, демир... бүрүзүнүң дугайында сагыш салыр дугайын Ленин чугаалаан болгай. Чоокта чаа бок төгер черден өрүмнерлиг хааржакчыгашты тып алган —база-ла аар-саар чүве-дир ийин. Ынчаарга ындыг бичии чүвелерден чоннуң кежиин бистиң канчаар көөрүвүс тодараттынар.

Бүгү амыдыралдың хэрээ деп ленинчи идейлерни бодунга шиңгээдип алган кайгамчык кижилер бистен өзүп үнген. Маңаа хамаарыштыр биске одакчылап, завком даргалап, цех начальниктеп ажылдап турган Кузьма Илларионович Киселёвтуң дугайын чугаалаксап тур мен. Ол дээрге чөптүг эвес, принцип чок чорукка, ниити хоозун чугаага шыдашпас кижи. Ол кажан-даа кижилер аразынга чоруп, оларның хереглелдерин, бодалдарын, планнарын билип чаңчыккан кижи. Салбыр начальниги Алексей Ефимович Терсковту ажылдап алган дыштаныылгазынче үдээн бис. Ынчалза-даа ол бүдүрүлге-биле, заводтуң парткому-биле харысалгазын үспээн. Ындыг кижилер коммунистиң бедик адын кажан-даа бедик тудуп шыдаар.

В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл оюнга төлептиг ужуражыр дээш, чарыш ам бүгү чуртта калбарган. Чоннуң сеткил-сагыжының ханызындан кээп турар бо шимчээшкинге мен база-ла бодумнуң салышкынымны киирерин күзеп тур мен. Мен ам каңнаарының аппарадын септеп турар мен. Кылып турарым эки ышкаш-тыр. Ынчалза-даа улам эки кылыр херек. Ону чедип алыр-даа мен. Юбилейге мээң белээм ол болур.

1970 чылдың апрель 22 — бистиң Совет кудумчуга улуг байырлал. Ол байырлал бажың бүрүзүнге, өг-бүле бүрүзүнге болур, чүге дээрге биске Ленинден артык үнелиг кижи чок. Кижилер кудумчуларже үнүп келгеш, боттарының күш-ажылчы холдарының бүдүрген үүлезин көөрлер. Олар ленинчи идейлерниң чырыы-биле чайынаттынган чаагай черни көөрлер. Ынчангаш олар: «Бүгүле бистиң кылган чүүлдеривис — хоорайлар, заводтар, садтар, ордулар — бүгү чурт —бо бүгү сеңээ, эргим Ильич, бистиң тураскаалывыс-тыр» деп чугаалаарлар.

И. И. ЗАМЯТИН,
Красноярскиниң судно тудар заводунуң слесары,
партияның Красноярск хоорркомунуң бюро кежигүнү.

Чаа амыдыралдың тургузукчулары

Норильск школаларынга «Чаа амыдыралга тургузукчу, Ленинниң армиязынга шынчы дайынчы бол» деп лозуң-биле үш салгаалдың байырлалдыг ужуражыышкыннары болгулаар. «Ленин болгаш чон», «Ленинчи принципиалдыг, бодүүн болгаш бедик харысалгалыг болур чорукту бистин билип турарывыс» деп темаларга эң дээре чогаадылга бижириниң конкурузунга школачылар киржир. Улуг салгалдың кижилери-биле: «Ильич кандыг чорааныл, ындыг болурун күзээш, ленинчи орук-биле бар чыдар бис» деп кыйгылыг кежээлерни, аас журналдарын ниити чуртталга бажыңнарында шагда кыла берген.

Культура ордузунга: «Ленин болгаш коммунизм» деп темалыг теоретиктиг конференцияга аныяктар киржир. Культураның улусчу университеттеринге: «Ленин—чечен чогаалда болгаш уран чүүлде» деп лекциялар болгулаар. «Соңгу чүк дугайында ленинчи Декреттер», бистиң хоорайывыстың кол кудумчузу-биле адрестери холбашкан коллективтер дугайында — «Ленин кудумчузу» деп дамчыдылгаларны радио биле телевидение организастаар.

Хоорайның чогаадыкчы коллективтериниң: Культура ордузунуң, бот-тывынгыр уран чүүл артистериниң, улусчу театрларының, музыка школаларының көрүлдези норильчаннарга солун болур. «Ленин бистиң Норильскиге чурттап көрбээн, ынчалза-даа хоорайывыс — ооң күзели» деп ат-биле Культура бажыңынга Заполяр комбинадының төөгүзүнүң музейин ажыдар бис. Бистиң чер чурттуг И. В. Рехловтуң Ильичиниң амыдыралынга, ажыл-чорудулгазынга холбашкан, сураглыг чуруктарын калбаа-биле ажыглаар бис. Хоорайның библиотекаларында, ниити чурттталга бажыңнарында номнар делгелгелерин, ленинчи темага холбашкан ном допчуладын шагда кыла берген.

Шии театры Ильичиге тураскааткан: «Большевиктер», «Маажымның хүнү» деп шиилерни белеткей берген. Бистиң театрывыска болгулап турган: «Кремльдиң курантылары», «Үшкү патетиктиг», «Чаңныктыг чыл», «Революцияның өмүнээзинден», «Июльдуң алды» деп шиилерни көрүкчүлер база көөрлер.

Норильчаннар хоорайның теоретиктиг конференцияларынга-даа киржир. Норильскиниң индустриалдыг институдунуң эртем ажылдакчылары: «Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери — коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының эң чугула фактору», «Ленин болгаш амгы үе» деп эртем конференцияларын чорударлар.

С. ГАЙДАЙ.

СЭКП Норильск хоорркомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Мал ажылы — Якутияның көдээ ажыл-агыйының кол адыры. Совхозтарның болгаш колхозтарның ажыл-ишчилери үр болгаш кадыг-шириин кышка четчир чемни белеткеп алыр дээш чайгы үеде чүткүлдүг ажылдаар.

Бо чайын республиканың хову шынааларынга күш-ажыл онза көдүрлүүшкүнүг болган. «Ленинчи юбилейге — шалыңчы ажыл-иш» сигенчилерниң лозуңу болган. Сиген кезикчилериниң аразынга социалистиг чарышка Николай Львовтуң звенозу тиилээн.

ЧУРУКТА: мурнакчы механизатор НИКОЛАЙ ЛЬВОВ.

В. БЕНДЕБЕРИНИҢ фотозу.

КОЛ ТЕМА

ЛЕНИНЧИ юбилейниң чүс чылынга уткуштур идеологтуг ажылдың дугайын бижииириниң мурнунда бөгүн Якутияның чедип алган чүүлдериниң дугайын биче көргүзерин күзээн ийик мен. Совет эрге-чагырганың 50 чылынга уткуштур үнген «Якутия Октябрьның тугунуң адаа-биле» деп номну ажыдыптарга, бирги арнында-ла биске аажок төрээн болгаш чоок Владимир Ильичиниң арны көстүп келир. Ол-ла арында якут ажылчы чоннарга ооң төөгүлүг телеграммазы. Якут республиканың шаңнаттырганы Ленин орденин чуруп көргүскен. «Ленинчи национал политиканың Якутияда тиилелгези» деп бөлүк-биле ном эгелээн.

Бистиң соңгу талакы чуртувустуң кандыг-даа чаартылгаларының дугайын чугаалаар дээр болза, ол бүгү ленинчи национал политиканың тиилелгезин тодарадып турар. Ынчангаш В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чыл болурунуң бүдүүзүнде якут улус бодунуң сагыш-сеткилин дагын-дагын Ильичиже угландырып турар. Кижилер күш-ажылчы чедиишкиннерин ленинчи юбилейге тураскаадып турар. Ленинчи тема — партия организацияларының бүгү кижизидикчи ажылының кол темазы.

Хоорайда партия болгаш комсомол чырыдыышкынының баштайгы кичээлдери чаа эрткен. Хөй-хөй эге политшколаларга, марксизм-ленинизм үндезиннериниң школаларынга болган кичээлдерге чугаа «Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чылынга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның Доктаалы-биле эгелээн. Теоретиктиг болгаш чугула айтырыгларның семинарларының хөй нурузунга бо чылын Ленинниң «Коммунизмде уругларның «чөөннээр» аарыы», «Күрүне болгаш революция», «Империализм капитализмниң дээди чадазы» дээш өске-даа улуг ажылдарын өөренир.

Ленинчи юбилейге белеткелдиң планын хоорайның партия организациязы ажылдап кылган. Бүдүрүлгелерниң болгаш албан черлериниң коллективтери ам боттарының планнарын чугаалажып турар. Ынчалза-даа ам чугаа планнар дугайында эвес болдур ийин. Ильичиниң төрүттүнген хүнүнден бээр чүс чылын төлептиг уткуур дээш партия организациялары хөй чүүлдерни кылып турар.

Алгы-идик комбинады, төп электростанция, Жатайның судно септелгезиниң заводу чергелиг хоорайның улуг бүдүрүлгелеринде ленинчи номчулгаларны үргүлчү организастап турар. Айда бир удаа лекция хүннерин эрттирери норма-чижек болу берген.

Свердловчуларның үлегерибиле информация конференцияларын эрттирери хоорайның ажылчы чоннарынга дыка таарымчалыг апарган. Чамдык бүдүрүлгелерге, хоорай чанында «Якутский», «Хатасский» совхозтарга ындыг ийи-үш конференцияларны эрттирген. Хоорайның удуртур ажылдакчылары — хоорркомнуң секретарьлары, хоорркүүском даргазы, юристер, эмчилер оларга илеткелдерни кылып турар. Конференцияларның планнарын колдуунда-ла коллективтерниң боттарының негелделерин ёзугаар тургузуп турар.

Комсомол болгаш пионер организацияларының чорудуп турар бүгү массалыг хемчеглериниң эң кол темазы ленинчи тема апарган. Эрткен өөредилге чылында ВЛКСМ-ниң 50 чылынга уткуштур 10 муң ажыг комсомолчулар В. И. Ленинниң «Аныяктар эвилелдериниң сорулгалары» болгаш «Улуг эгелээшкин» деп ажылдарының талазы-биле зачёттарны дужааган.

Школа санында тургустунуп турар ленинчи музейлерге, булуңнарга, өрээлдерге делгиир чүүлдерни өөреникчилер улуг хандыкшыл-биле чыып турар. 9-ку ортумак школаның директору М. И. Кершенгольц, ийиги ортумак школаның улуг пионер вожатыйы Галина Кобелева бо херекке школачыларның улуг сонуургалын хайныктырган.

Пионер дружиналарының В. И. Ленинниң чүс чылынга тураскааткан чарыжынга ажылдың солун хевирлерин уруглар тып турар. Владимир Ильич Ленинниң соратниктери—Серго Орджоникидзениң, Ем. Ярославскийниң, Г. И. Петровскийниң амыдырал-чурттталгазын болгаш ажыл-чорудулгазын 20, 25, 26 дугаар школаларда өөренип турар, оларның адын бистиң хоорайывыстың кудумчулары эдилээн.

13-кү школаның пионер дружиназы бодунуң Даркылах кудумчузунуң төөгүзүн өөренмишаан, алдарлыг хөй-хөй кижилерни, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчилерин илереткен. Совет Армияның 50 чыл юбилейин холбаштыр кудумчуну чаарты адаарын хоорркүүскомдан пионерлер дилээн. Байырлыг шугум чыскаалынга күүскомнуң шиитпирин номчаан. Пионерлерниң дилээн хандырган. Ук кудумчуну Совет Армияның 50 чылы аттыг деп адаан.

Школаларның барык бүгү класстарынга чаа өөредилге чылының баштайгы кичээлдери эрес-маадырлыг чоруктуң кичээлдери болган. Хамааты болгаш Ада-чурт дайынының киржикчилери, күш-ажылдың хоочун кижилери, партия болгаш совет ажылдакчылар ол кичээлдерни эрттирген.

Революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарның клуву-биле хоорайның комсомолчуларын сырый найырал холбаштырган. Аныяктар хуралдарынга, пионерлер чыыштарынга клубтуң кежигүннери үргүлчү аалдап баар. Аныяктарның Ленинчи Эвилелинге хүлээп алышкынның байырлыг ёзулалы ВЛКСМ-ниң дыка хөй кежигүннериниң сагыш-сеткилинге бүгү назында артар. В. И. Ленинге тураскаалдың чанынга азы Өлген демиселчилер шолүнде хамааты дайын маадырларының хөөрүнүң чанынга оолдар, кыстар эң хоочун коммунистерден чагыгларны болгаш баштыңчының сиилип чураан кызыл дептержигешти ап турарлар.

Ажылчы чоннарның интернационалдыг кижизидилгезинче хоорай коммунистери улуг кичээнгейни салып турар. «Улустарның ленинчи найыралы тиилеп турар» деп лозуң-биле улустуң улуг байырлалын эрттирерин планнап турар. Лекцияларга болгаш илеткелдерге, тематиктиг кежээлерге интернационализмниң айтырыгларын чугаалажыр.

Өске республикалар, областар-биле якуттарның харылзаазы чылдың калбарып орар. Бурят концерт бөлүүн бистиң көрүкчүлеривис каш удаа чылыы-биле уткаан. Украинадан үш концерт бөлүү эрткен чайын Якутияга чораан. Якутияның музыка-шии театрының балет бөлүү Бурятияга чораан. Бо чылын бистиң артистеривис, чогаалчыларывыс, чурукчуларывыс Якутияның уран чүүлүнүң болгаш чечен чогаалының Тыва республикага кежээлеринге кирипкен.

Латви болгаш якут артистерниң каттыжып кылганы «Үр хүннүң эртени» деп фильм кинотеатрларның экраннарында үнүп турар. Риганың киностудиязының чаа кинозу Якутияга хамааты дайынның маадыры латви Иван Стродтуң дугайын чугаалап турар.

Якут чурулга уран чүүлү бистиң республикадан дашкаар черлерде безин сураглаан. Якут графиктерниң болгаш сөөк чазакчыларының уран кылыгларының делгелгези чоокта чаа Москвага болган. Бистиң графика мастерлеривис Афанасий Мунхаловтуң, Лаврентий Неофитовтуң болгаш өскелерниң-даа, сөөк чазакчылары Тереньтий Аммосовтуң, Семен Пестеревтиң уран кылыгларын москвачылар болгаш өске-даа хоорайлардан келген кижилер бедии-биле үнелеп көрген. «Бо дээрге өттүндүрүүшкүн эвес, харын ёзулуг уран чүүл-дүр» деп киев чурттуг Нестеренко демдеглээн. Мурнунда бистиң чурукчуларывыстың чураан чүүлдерин Хабаровскиге, Владивостокка, Киевке, Ригага болгаш чурттуң өске-даа хоорайларынга делгеп көргүскен.

Якут уран чүүлдүң болгаш чечен чогаалдың өзүлдези — Соңгу чүктүң шаанда дарлалдып чораан улустарының национал культуразының күчүлүг чечектелиишкининиң тодаргай херечизи-дир.

Экономиказының болгаш культуразының хөгжүлдезинде чедиишкиннеринге чоргаарланмышаан, Якутияның ажылчы чоннары чуртунуң чечектелиишкини дээш, алдарлыг ленинчи юбилейниң бүдүүзүнде бүгү чедиишкиннери дээш Владимир Ильичиге боттарының ынакшылын болгаш хүлээп көрүүшкүнүн илергейлеп турарлар.

И. СПИРИДОНОВ,
СЭКП-ниң Якут хоорркомунуң секретары.

Красноярскиниң комбайннар заводу сес айларның дургузунда муң ажыг комбайнны, оларның аразында 21 комбайнны пландан ажыр бүдүрген.

ЧУРУКТА: эптээр цехте (солагай талазындан оң талазынче) коммунистиг күш-ажылдың бригадазының бригадири Сергей Семенович СИДОРОВ — ооң бригадазы чыл бүрү заводта бирги черни ээлеп турар; эдиктирикчи коммунист Николай Михайлович АШЛАПОВ.

А. ГОРЕЛОВТУҢ фотозу.

ЭРТЕМНИҢ БЕДИКТЕРИНЧЕ

БҮГҮ чурттаазы-биле бир дөмей Якутияга революцияның оруу болгаш Советтер эрге-чагыргазының тургустунганы В. И. Ленинниң гениййи-биле хереледенген турган. «Хаанның дарлалындан, нояннарның кулдапыышкынындан хосталган якут ажылчы массалар орус ажылчыннарның болгаш тараачыннарның дузаламчызы-биле оттуп келип, ажылчы чоннарның боттарының эрге-чагыргазын долузу-биле быжыглаарының оруунга үнерлер» деп, 1921 чылдың апрельде якут ядыыларның конференциязынга бодунуң сураглыг телеграммазынга ол баш бурунгаар сөглеп чугаалаан. Улуг баштыңчының болгаш башкының баш бурунгаар көргени ышкаш, амыдырал бисте харын-на ындыг болган.

Ырак үеден бээр-ле, улуг орус улустуң эң дээре оолдары декабристерден эгелээш, марксисчилер-ленинчи лерге чедир, революсчуларның бүгү салгакчыларының төлээлекчилери Якутияның ажылчы чоннарын политика талазы-биле чырыдып, кижизидип чораан. Улуг революсчу демократ Н. Г. Чернышевский чогуур үезинде якуттар база кижизиг чурттаарлар деп чайгылыш чокка бүзүреп чораан.

В. И. Ленинниң шылгараңгай өөрлери, Якутияже хаанныг чазактың шөлүпкени Ем. Ярославский, Серго Орджоникидзе, Г. И. Петровский олар Якутияга марксисчи большевикчи партия организациязын тургузуп тургаш, колонизаторларның болгаш нояннарның эрге-чагыргазын дужгерериниге таарымчалыг байдалды тургускан.

Большевиктер удурткан орус ажылчыннарның болгаш тараачыннарның дайынчы отрядтары хамааты дайынның үезинде Якутияның ажылчы чоннарынга тиилелгени берген шиитпирлиг күш болган. Харын мооң ужурунда бодунуң улуг акызы орус улуска якут болгаш өске-даа улустарның өөрүп четтиришкини мөңге болгаш быжыг.

Революция мурнундагы Якутияның чонунуң амыдыралы чырыткы чок чораан. Дуганнардан школалар, хамнардан башкылар эвээш турган. Аскак, караа чоктардан бижик билирлер эвээш чораан. Якутияның ажылчы чоннарының аас-кежиктиг амыдыралче оттуруунга Ильич ыдыктыы-биле бүзүреп турган. Ол болза ленинчи культура революциязының тиилелгезинде онза илереп турар. Ооң бир көскү чижээ — бистиң күрүне университедивис болур.

Ол ам 12 чыл ажылдап турар. Ында кадрлар белеткелин алды факультеттерде: төөгү-дыл, физика-математика, биолог-география, инженер-техника, көдээ ажыл-агый болгаш медицина факультеттеринде 16 тускай эртемнер талазы-биле чорудуп турар.

Университеттиң материал-өөредилге сууру чыл-чылы-биле өзүп турар. Бо чылын эңне үнелиг белек алдывыс — аңаа чаа бажың тудуп берген. Ам университетте бот-өөредилгелиглер-биле кады 6 муң ажыг студентилер өөренип турар. Ол 23 националдарның төлээлекчилери найыралдыг, чаңгыс эптиг өг-бүле-дир.

Оларны 400 ажыг профессорлар-башкылар өөредип, кижизидип турар, оларның аразында эртемнерниң 8 докторлары, 90 кандидаттары бар. Университет 4500 ажыг тускай эртемниглерни белеткээн.

Улуг эртем-шинчилел ажылдарын база ында чорудуп турар, бирээде, Якутияның улус ажыл-агыйының болгаш культуразын хөгжүдер талазы-биле өйү келген айтырыгларны, ийиде, совет эртемниң ниити-эртем, ниити-теоретиктиг айтырыгларын, үште, өөредилге номнарын чогаадыр, ортумак школаларга болгаш дээди өөредилге черлеринге эртем-методиктиг айтырыгларны ажылдап кылып турар.

Гуманитарлыг эртемнер талазы-биле революция мурнундагы болгаш Советтиг Якутияның айтырыгларын өөренип, орус, якут, даштыкы дылдар талазы-биле национал школаларга өөредилге номнарын чогаадыр ажыл чоруттунуп турар. В. И. Ленинниң амыдыралының, ажыл-чорудулгазының чамдык айтырыгларын шинчилеп, Якутияның партия организациязының төөгүзүн өөренип турар.

Биологтар Якутияның үнүш болгаш дириг амытаннар аймаан улус ажыл-агыйынга ажыглаары-биле өөренип, амгы үениң химиязының чугула айтырыгларын ажылдап кылып турарлар. Физика-математика талазы-биле атомнуг спектроскопияны, мурнуу Якутияның даг породаларының физиктиг шынарының дугайын шинчилеп турар. Университетте факультеттерниң эртем ажылдакчылары Якутияның улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң чугула айтырыгларын өөредип турар.

Эртем талазы-биле кадрлар өспүшаан. Он ажыг чыл дургузунда докторнуң алды, кандидаттың 60 диссертацияларын аныяк эртемденнер камгалааннар. Эртем кадрларын аспирантурада белеткеп турар. Алды тускай эртемнерге хамаарыштыр кандидат диссертациязын камгалаар Эртем чөвүлели университетте бар.

Бистиң Якутияның ажылчы чоннары ленинчи партияның удуртулгазы-биле үжүглелден университетке чедир, хожудангай чоруктан эртемниң бедиктеринге чедир хөгжүп дешпээн, ол дээрге бистиң соңгу чүк чуртувустуң амыдыралче, чогаадылгаже, улуг Ленинниң чугаалааны ышкаш, одунганы ол-дур.

И. РОМАНОВ,

төөгү эртемнерниң доктору,
Якут күрүне университединиң профессору.

«ХААН-ХЕРЕТИ» КУШ—ӨҢНҮҮНҮҢ АЧЫЛЫГ ХОЛУ

Тывада, ооң найысылалы Кызылда чурттап турар бир совет кижи бар. Ооң ады—Хунажык Комбуевич Ондар. Тыва. Ажылчы. Күрүне ажылдакчызы. Ооң ажылдап турар чери Кызылдың автотранспорт бүдүрүлгезиниң улузу ону хүндүлээр. Ооң ады республиканың бүгү районнарында сураглыг. Ону Кызылдың улуг назылыг чонунуң барык шуптузу билир.

Х. К. Ондар — чаа Совет Тываның чаа мөзүлүг кижизиниң үлегер-чижээ. Ындыг чижектер кайы хөй. Бо үлегерчижек олардан чайынналчак болуп магат чок. Кандыг-даа бол, баштайгы тыва чолаачыларының бирээзи ол. Үжен дөрт чыл ажылдап келген. Тыва АССР-ниң транспортунуң алдарлыг ажылдакчызы. «Озал-ондак чок ажылдап турары дээш» медаль-биле шаңнаткан. Бүгү Тываны шагдан тура-ла узун, доора дургаар эргип келген. Узак оруктарга ховуларның элезин, довураан доюлдурган, «Тыва чаашкын» дээр чүве бо ышкажыл деп чектедир шуурганга, бедик арттарга, чаңныктыг чайыктарга-даа таваржып-ла чораан. Тываның берге оруктарынга ооң машиназының дугуйларының «чугдуп» келгени ам үш миллион километр чеде берген. Хунажык Комбуевич — Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң Дээди Совединиң депутады.

Ам авторга сөстен берээл.

Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга алдар болдурган социалистиг чарыш дугайын ажылдар черимге улус чугаалашкан турду. Түлүктүг, маргылдаалыг-даа чугаалашкан турдулар.

Меңээ бир тавары сонуурганчыг болду. Хүлээлгелерин негелделерин чигедиксээр кижи черле чок. Бир болза улам улгаттырар, чек-ла болза шуут казып каавтар. Улустуң чугаалажырын ыт чок дыңнап олур мен. Ону бир кижи эскерип кагды.

— Чоп саналдавас сен, Хунажык?— деп айтыра-дыр.

— База деткир мен. Ленинниң төрүттүнгени дег хүнге алдар кылдыр ажылдаарынга күжүмнү-даа харамнанмас мен.

Үнзэлиңер дээн кыйгы дыңналы хонуп келди. Автобустар аргыжарының графигин чаңгыс минута-даа озалдадып болур эвес...

...Үжен чылда он алды харлаан турдум. Ынчан мээң чуртум Улуг-Хемге баштайгы школа ажыттынган чүве. Баштайгы тыва үжүглелди аңаа өөренир. Совет Эвилелинден келген эртемденнерниң биске тургузуп берген тыва бижиин баштай-ла аңаа өөренир. Араттарның ажы-төлдери бистерни «моорлаңар» деп ынаар чалаан!

Өөренип эгелээн баштайгы хүннеривисте-ле Тыва Араттың Революстуг намының активчилериниң бирээзи кудумчаа чораан школачы бистерге бо ужуражып келди. Улгады берген назылыг арат кижи болду. Биске аъттыг чортуп келгеш, аап-саап айтырыглар салып чоруй, аъдындан дүже халыды. Бичежек дурт-сынныг, тыва чолдак-тоннуг, беш-адырлыг, эрги «будённовка» бөрттүг. Таңды кожууну чурттуг, Оюн деп кижи мен дээр чораан. Чогум ат-сывын та кым дээр, уттупкан ийикпе, ынчан билбээним-даа ол болуп магат чок. Уттундурбас кылдыр сагыжымда сиңип калган чүве-ле ооң сөстери.

— Мен дег апарганнарны кырганнар дээр өйү келген, ынча дээри-даа чөп. Ол хиреде-ле өөрениксээр-дир мен. Өөренир-даа мен! Өөренир, өөренир ужурлуг бис. Үжүк-бижикке өөренир арганы биске Ленин берген деп чүвени утпас херек... дээн.

20 чылдарда бичии оол чораан шаамда-ла эң баштай чыраан көрген мен. Оон бээр-ле ол машина сагыжымдан ыравас, күзел-бодалымны доюлдурган тоол дег апарган. «Хаан-Херети» куш дег апарган дээрим ол. Тывага шериг албанын эрттирип турумда, эр шаам чедишкен, улуг кижи-ле болгай мен. Ол хиремде-ле, чычаан көрүп каанымда—карактарым ында-ла баар, бичии оолдар дег апаар мен.

Москвага, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязынга улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң беш чыл планын бадылап турда, «Тыва кобальт» комбинаттың тудуун доозарының чугулазын чугаалаан сөстер дыңнааш, уттундурбас дөртен дөрт чылда орус улустуң ада сеткилдиг, буянныг холун Саян ажылдыр биске сунуп бергенин бодап олурган мен...

Бистиң амыдыралывыс тоол-домакты безин ол-ла олчаан боттандырып турар апарган; долгандыр ол-бо көргүлээш, аңаа улам-на бузүреп чоруур-дур мен. Аңаа сактырымга-ла мындыг: «Хаан-Херети» куш чүгле тоолда бар, ол кымга-даа, кажан-даа туттурар эвес. Ол хиреде-ле биске боду ужуп чедип келген ышкажыл! Бистиң бичии улузувустуң шагдан тура күзел-бодалы — «Хаан-Херети» кушту тудуп алганы дег — аас-кежиктиг, өөрүшкүлүг чурттаар — күзел-бодалы ам боттанган-дыр. Тоолга эвес, харын херек кырында боттанган. Чаа амыдыралче Ленинниң көдүрүп үндүргени, акы-дуңма улустарының буянныг холу Октябрьның чырык херелин буурул Саян сыннарын ажылдыр база чайынналдыргаш, ооң-биле катай коммунизмче чоон орукту биске изеп берген-не болгай.

Биске Совет эрге-чагырга чылдарының дургузунда чедип алдынган бүгү чедиишкиннерни дөгере санай-даа албастыр мен. Тыва бодунуң бүгү чедиишкиннерин Ленинниң, ооң тургускан партиязының, улуг орус улустуң болгаш Владимир Ильичиниң тургусканы бүгү Совет күрүнениң ачызында чедип алган, ону ылап билир мен. Баштыңчының төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюн төлептиг уткуур дээш ажылдаарынга бүгү күжүмнү кажан-даа харамнанмас мен деп, ынчангаш чугаалап тур мен. Хүлээлгелерни күүседири шагда-ла бистиң ажылчын чаңчылывыс болу берген деп, коллективимге база чугаалап тур мен. Чарыжывыс чедиишкинниг чоруп тур.

Юбилей чоокшулаан тудум-на, улам эки ажылдаар бис. Хоочун чолаачы-ла болгай мен. Ынчангаш эш-өөрүмнү кончуг эки билир мен.

Х. ОНДАР,

Кызылдың пассажирлер автотранспортунуң бүдүрүлге чериниң чолаачызы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады.

В. И. ЛЕНИННИҢ ТӨРҮТТҮНГЕН ХҮНҮНДЕН БЭЭР 100 ЧЫЛ ОЮНГА УТКУШТУР

Ыраккы эрткен үеде хөртүктүг Сибирьге чаштыпа-ла бергензиг турган бо бичии ыяш бажыңчыгаш хаан ёзузунуң ол дүмбей чылдарында безин келир революцияның дайынчы штавы турган. Маңаа, Шушенскоеге В. И. Ленин үш чыл дургузунда шөлүлгеге турган.

Чартык чүс ажыг чылдар эрткен. Төрээн чурттуң бүгү булуңнарындан маңаа чоннуң шуужуп кээп турары чылдың-на, хүннүң-не улам калбарып, улам күчүлүг агым болуп турар. В. И. Ленинниң бажың-музейинге чүгле эрткен чылдың дургузунда безин 180 муң хире ажыл-ишчилер келген. А музейниң догуннап келген үжен чылдарының дургузунда оларның саны бүдүн чартык миллион четкен.

Ильичиге боттарының чүректериниң чыдын, улустарның баштыңчызынга болгаш башкызынга ынакшыл, хүндүткелин бараалгатпышаан, чоң силерге бо чурукта көстүп турар пионерлер дег, маңаа чүректиң хапызындан онза сонуургалдыг кээп турар.

ЛЕНИНҢИАНА

— Пролетариаттың улуг баштыңчызының идеяларын пропагандалаары канчаар чорудуп, пропагандистерниң болгаш политиктиг информаторларның ажылында кандыг чаа хевирлер барыл?— деп айтырыгларны бистиң корреспондентивис СЭКП-ниң Хакасиятас обкомунуң секретары К. Н. Худяковка салган.

— Хакасияның ажыл-ишчилери ленинчи пятилетканың улуг сонуургалдыг күзелин ажылдап, пятилетканы бүрүзүнде эрттиг ажылдаар бис деп, ол дыңнадып турар. Районнуң болгаш областың партийжы ажыл-агый удуртукчулары бүдүрүлгелерниң болгаш тудугларның участоктарынга, колхозтарның болгаш совхозтарның салбырларынга база фермаларынга барып турар. Олар беседалар болгаш лекцияларны кагарлар, янзы-бүрү айтырыгларга харыылап турар.

Совхозтарның парткомнары болгаш колхозтарның парторлары хойжуларга тускай бюролорилярны тургузуп турар. Чижээ, Бей совхозтан дыг лекторий шагда ажылдап турар. Хойжулар турлагларынга агитмашина чеде бээр. Лектор Шушенское суурда В. И. Ленинниң амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының дугайын, Сибирьже шөлүлге үезинде ооң кандыг ажылдарны бижээнин малчыннарга чедиңгир хевир-биле тайылбырлап турар. Лекцияны хроника фильмнерни көргүзери-биле капсырлаштырары албан болган.

Абаканда механиктиг заводка «Владимир Ильич Ленин коммунистиг мораль дугайында» деп темага теоретиктиг конференцияны эрттирген. «В. И. Ленин куш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң дугайында» деп темага конференцияга белеткел чоруп турар. Политиктиг чырыдыышкынның системазынга ленинчи теоретиктиг номналды өөренирынче улуг кичээнгейни көрүнүүрген. Обласпа комсомолдуң чүс ажыг бөлгүмнерин тургускан. 2,5 муң ажыг комсомолчулар болгаш аныяктар В. И. Ленинниң биографиязын өөренип эгелээн.

Бистиң дээди болгаш ортумак өөредилге черлеривистиң башкылары ленинградчыларның эгелээшкинин деткээн. Олар Черногорскиниң камвола-шепкен комбинадынын, «Хакасия» деп трикотаж фабриканың болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң аныяктар коллективтерин шефке алган. Институттуң болгаш техникумнарның башкылары аныяк ажылчыннар-биле ужуражып, ленинчи ажылдар талазы-биле лекцияларны номчуур комсомолдуң база бистиң партиявыстың алдарлыг оруунуң дугайында беседаларны кылыр.

* * *

Бо чылдың эгезинден бээр Кызылдың бүдүрүлгелеринге, тудугларынга, албан черлеринге, өөредилге черлеринге 500 ленинчи номчулганы эрттирген. Тываның найысылалынга ленинчи номчулгалар В. И. Ленинниң чогаалдарын пропагандалаарының база бир ажыктыг хевири болу берген. Чижээ, үшкү болгаш ийиги автотранспорт бүдүрүлгелеринде, республика эмнелгезинде, «Совет Тываның 10 чылы» культура бажыңында ленинчи номчулгаларны эки организастаан.

«Ленин бистиң амыдыралывыста», «Ленин—теоретик болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи», «Ленин — ажылчы чоннарның хостаалгазы болгаш аас-кежик дээш чалбыыштыг демиселчи», «Тыва сценада Ленинниң овуру», «Эң-не кижизиг кижи» бо-даа база ленинчи беседаларның өске-даа темалары онза хөй дыңнакчыларны хандыдып турар.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң мурнакчы саанчызы Кувискал Хомушкуну Тывада билбес кижи ховар. В. И. Ленинниң төрүттүнгенинден бээр 100 чылынга тураскаатткан социалистиг чарышка кирипкеш, ол сүт саалдазының талазы-биле эң бедик көргүзүгнү чедип алган. К. Хомушку хөй-ниитиниң ажылынга идепкейлиг киржип, аныяк саанчыларны саанчының бедик арга-мергежилинге өөредип турар.

Төрээн чурт саанчының кызымаккай ажылын бедик-биле үнелеп, Тываның өске бүгү мал ажылында мурнакчы кижилери-биле кады чазактың дээди хавыязы Ленин ордени-биле шаңнаан.

Тудугжунуң сөзү

Тыва индустрияның биргизи — Ак-Довурактың «Тыва даг-дүгү» комбинатта болгаш «Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелинде бистиң чурттуң үжен ажыг националдарының төлээлекчилери ажылдап турар. Ол дээрге орустар, украиннер, белорустар, тывалар, грузиннер, хакастар, буряттар, армяннар, латыштар, эстоннар, молдаваннар, татарлар, чуваштар, харын-даа поляктар болгаш гректер-дир.

Оларның сорулгазы чаңгыс — Төрээн чуртка болдунар-ла хөй даг-дүгүн бээр, фабриканың ийиги ээлчээниң тудуун дүргедедир.

Бо тудугга канчаар ажылдап эгелээнивисти сактып келир бис. Тывалар каш кижи бистер 1960 чылда Ак-Довуракка кээривисте тудуг талазы-биле тускай мергежиливис чок турду. Өглерге чурттап, мал малдап чораан кижилер четкилеп келгеш, «орус өңнүктеривис дузалаарлар» дижип чоруп турдувус. Шынап-ла ынакшыл-биле сиңниккен, улуг, сагыш човангыр дузаламчыны биске көргүскен. Тууйбу салырын безин билбес кижилер тудуг херээниң мергежилин шиңгээдип аптывыс.

Ам мен комплексилиг бригаданы удуртуп тур мен. Бистер дашчылар, бетонщиктер, арматурщиктер, чазаныкчылар, опалубщиктер болу берген бис. Разрядтарывыс база бедик.

Хөй националдыг Төрээн чуртувустаазы-биле бир демей, хөй националдыг ак-довуракчылар бистерде ажыл найыралдыг, коммунисчи ёзу-биле хайнып турар.

«Бистиң чуртувустуң улустарының акы-дуңма чоруун болгаш найыралын, ажылчын аңгыының, тараачыннарның, улусчу интеллигенцияның морал-политиктиг чаңгыс эвин моон соңгаар-даа быжыглаарын чедип алыр» — деп, «Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл оюнга белеткел дугайында» СЭКП ТК-ның Доктаалында чугаалаан. Аныяк хоорай Ак-Довурактың тудугжулары бистер улуг баштыңчывыстың төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болур оюнга холбаштыр алган хүлээлгелеривисти алдарлыы-биле күүседир дээш, бүгү күжүвүстү үндүрер бис.

С. СЕНДАЖИ,

тудуг бригадазының бригадири, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады.

Төрээн черинде

Улуг эвес мага-боттуг, чымчак шырайлыг аныяк херээжен кижи башкы институдунга чедип келгеш, ол-бо аудиторияларже кирип, башкылар болгаш студентилер-биле ээлдек мендилежип турарын көөр бис. Ооң адын Фаина Михайловна Бартан дээр. Ол институтта амгы орус дыл талазы-биле лекцияларны студентилерге номчуп турар.

Кызылда күрүнениң башкы институдунуң хоочун башкылары Фаина Михайловнаны студент турган үезинден бээр билир. Ооң националы тыва. Төрээн тывазынга өскен-төрээн, ортумак эртемни чедип алган. Ам ол бодунуң өөренип доосканы институдунда башкылап турары бо. Фаина Бартан чедип алган чадазынга доктаавааан. Билиглер дээш изиг чүткүл, эгээртинмес энергия ону улам бурунгаарлаткан. Бо чылдың чайынында ооң башкы эш-өөрү аныяк башкыга изиг байыр чедиргеннер — тыва херээженнериң арaзындан Фаина Михайловна бир-ле дугаар кандидат диссертациязын камгалап алган. Тыва школага орус дылды башкылаарының методиказы — диссертацияның темазы ол.

Ам Тывада 2910 башкы республиканың школаларында ажылдап турар, оларның аразында 1800 херээжен башкылар бар. Үлетпүрде болгаш кодээ ажыл-агыйда 6224 тускай эртемниг херээженнер ажылдап турар. Оларның аразындан 2115 кижи дээди эртемниг, инженерлер— 98, экономистер — 74, эмчилер — 262, 133 зоотехник, агроном, мал эмчилери болгаш өске-даа тускай эртемниглер санаттынып турар.

А. ОСТАПЧУК.

Бистиң чуртувуста тыва даг-дүгүнүң херегleттиннери алдың-на улам улгадып турар. Ооң ужуру база билдингир. Ак-Довурактың гректеп хризотил, «алдын дүк» дээр даг-дүгү ССРЭ-де эки шынарлыг деп үнеледип турар. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың коллективи бүдүрүлге темпилерин ынчангаш улам күштелдирип турар. Комбинатта В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болурунга алдар болдурган социалистиг чарыш калбарган. Херек-лекчилер бо чылдың эгезинден бээр планнаттынганындан барык ...00 тонна хөй, 18676 тонна даг-дүгүн чорудуп берген. Социалистиг чарышка Ю. Шагдарның, В. Федоровтуң, Д. ...ктеп-оолдуң удурткан ээлчеглери мурнап турар.

ЧУРУКТА: тыва даг-дүгүнүң шуужазы.

Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

Тыва дылга үнер

Бистиң ном үндүрер черивиске, ленинчи тема—эң кол болгаш харын-даа бирги чергениң. Мырыңай барык дөртен чылдар мурнунда Тывага баштай парлаттынган ном безин «Башкы Ленин» деп адаттынган болгай. Ол ном араттарның бижикке өөренип турган үжүглели-даа, оларны угаадып, чаа амыдырал дээш демиселче киреринге дузалаан политиктиг брошюра-даа ол турган.

Ам, Тывага Совет эрге-чагырганың 25-ки чылында, Ленинниң чогаалдары, пролетариаттың улуг баштыңчызының болгаш «Эң-не кижизиг кижиниң» дугайында номнар бистиң ажылывыста болгаш планнарывыста улуг черни ээлеп турар.

Революция баштыңының, марксисчи эртемниң улуг теоретигиниң болгаш практигиниң шилиттинген чогаалдарының ийи тому келир чылын парлаттынып үнер. Оларга В. И. Ленинниң эрткен он чылдарда тыва дылда очулдуртунган бүгү ажылдары кирер, а олар дээрге бежен ажыг.

Владимир Ильичиниң амыдыралын болгаш ажыл-чорудулгазын көргүзүп турар чечен чогаал дугайын база утпайн турар бис. Тыва литераторлар Ленин дугайын хөй бижээн. Херечи кылдыр Степан Сарыг-оолдуң «Хомустуң ыры» деп чоокта үнген номунда кирген шүлүктерни, Алдын-оол Даржааның «Ильичиниң изи-биле» деп бөлүк шүлүктерин болгаш «Сында кижи» деп шүлүглел-легендазын безин чугаалаарга четчир. Ленинчи тематиканың койнчуг хөй уран чечен болгаш уруглар литературалары чыл бүрүде тыва дылче очулдуртунуп турар.

Бир чүүлдүң дугайын: бистиң улузувустуң амыдыралының революстуг чаартылгазынга хамаарышкан чечен чогаалдарда-даа, публицистиг чүүлдерде-даа азы эртем ажылында-даа Коммунистиг партияга, Владимир Ильич Ленинге өөрүп четтиришкиниң сөстери хөй дээрэни чугаалавайн барып болбас.

Д. ОНДАР,

Тыва ном үндүрер чериниң политиктиг литература редактору.

ЧУРТТУҢ АЛМАЗ ЭРТИНЕЗИ

Картографтың будуунуң чүге ядыызы черле билбес мен. Ол байла бистиң хоорай турган болза, таптаттынмас күрүзүнге катып алган турар... сылдыстарының... Кремль диг кызыл хере... Москвага чи... горскиге ээлдиг... Магнитоот дег кызылы... Владивостокка далайның ак-көг... А Мирный га... Аңаа хүннүң... челээш болган хөй өңнери, ону харын-на бойдуста кара... чаңгыс минерал—алмаз дап... ол хевээр көргүзүп болур.

Ооң кылаң-кылдары соңгу чүктүң чырыткылап-даа чидиг, хаязын... хаяа алмаз чурттаарга ол лалынга база көөүң найысы... болгай. Якут чеүлбес чүве лиг эртинезин кыңың эң үневас кижи кайын... ап магадаурар дээрил.

Ооң дугайын делогей он ийи чыл бурунгу... билип алган. Алмаз «мен канчаарын болар» дээзиг кыжырын чыдырда. кижилер ону дилеп эгелей берген. Казтан. Сибирьден, Москвадан, Ленинградтан, Уралдан, Украинадан шинчилекчилер ынаар аъттангылапкан. А даштыкы парлалга якут алмазтарны холга киирип алырының хуусаазының дугайында даап бижигилеп турган. Бо чүс чылда бе азы келир чүс чылда бе? дигилээр. А ол аразында машинистер Борис Кораблев, Михаил Орлов болгаш оларның өөрү экскаваторларын чый бергеннер, архитектура мастерскаяларынга соңгу чүктүң келир үедеги хоорайларының төлевилелдерин бүдүрө берген.

Он ийи чыл... Бо дээрге төөгүнүң шагының секунда айтыр согуну-биле демдеглээр хуусаа ышкажыл. Ынчалза-даа алмаз чуртунда ол үе демдеглеттине берген. Ол дээрге ыраанын бергезиниң талазы-биле чижеглээр чүве чок. Большой Невер — Мирный аразынга орук ажыткан чолаачыларның аттарын алдын үжүктер-биле бижигилеп каан тураскаал самбыразы-дыр. Ол дээрге якут алмаз черле алдынмас дээр дугайында тоолду ап октапкан, баштайгы № 1 фабриканың турган черинде тураскаал суургазы-дыр. Ол дээрге Вилюйск ГЭС-тиң бажынында маадырлыг тудугжуларының аттарын сиилип каан тураскаал самбыразы-дыр. Ол дээрге, адактың сөөлүнде, Мирный хоорайның бирги бажыңы-дыр, ону алмаз чуртунуң маадырларының төөгүзүн бижээн музей кылып каан.

Ада-чурттуң Улуг дайынында Москваның, Ленинградтың, Севастопольдуң камгалакчыларының мурнунга бүгүдевис мөгейип, магадап турдувус. Днепрни кешкеннер, Берлинни алганнар кандыг ийик? Ынчаарга Мирныйга 1957 чылда Кыдыккы Соңгу чүктүң эгээртинмес байлаапче шавар халдаашкын Якутияны таварыыр апарган. Аңаа, фронтуга дег, берге турган. Харын-даа кижи шыдап үнер арга чок хире. Барыын талакы чурттарның чигзиникчилери «большевиктерниң ээлчеглиг оралдажыышкыны» буураар-даа дижип турганнар.

Совет кижилериниң күш болгаш угаан талазы-биле күштериниң хемчээлин олар кайын билир ийик! Картийжи мобилизация ёзугаар Мирныйже эң-не быжыг турушту, шылгаттынган кижилер чоругулапкан. Бодунуң эң дээрелеринге комсомол алмаз чурту баары-биле путёвкаларны бижип берген. Олар майгыннарга чурттаарындан десплэн, доң хлеб, суг орнунга доң дош — маңаа-даа олар дүжүп бербээн.

Бо дээрге алмазты баштай тыпканнарның медерелдиг, массалыг эрес-маадырлыг ажылы-дыр. Алмазтың тывылган бүгү чери — бистиң чурттуң улустарының бузулбас найыралының төлү болган. Чүгле «Вилюйгэс-тудугнуң» эргелелинде 57 националдарның төлээлекчилери ажылдап турар. Ол тудугнуң удуртулгазы база интернационалчы. Начальниги —украин, кол инженери— бессермян, начальниктиң оралакчыларының бирээзи — эвенк, өскези—орус, база бир ийизи —еврейлер. Алмаз чуртунуң эң улуг бүдүрүлгелериниң удуртулгазында орус Тихонов, осетин Кадзов, якуттар Степанов биле Десяткин, грузин Гомелаури олар ажылдап турар...

Мирный ам ажылчын хевин кедишкен. Тудуг ында хөй. Болбаазырадылга фабрикалары оңга чедип турар. Электростанцияның үшкү агрегадын тудуп кирипкен. Мирный хоорай-биле алмаз алыр эң-не улуг комбинат турар «Удачная» дээр келир үениң хоорайын холбаштырар орук тудуу тайгаже улам узуну-биле кестинип кирип бар чыдар.

Алмаз чуртунуң найысылалы бетоннанып, чаагайжып, болбаазырап турар. Ленинград кудумчуда хөй каът бажыңнар тургулап келген. Удавас Ленин кудумчузу эң чараш болур. Оон ыңай тудуглар-ла, тудуглар. Мирныйның төвүн тудуп турары ол, ону төлевилекчилерниң шыйыгларын ёзугаар кылгылап каар. Аңаа он-он ийи каът бажыңнар бар болур.

Бергелер ам шупту эртип гeн деп чугаалап база болбас. Тудугнуң темпизи бедик-даа бол, чуртталга бажыңнарының, уруглар албан черлериниң, культура албан черлериниң, кадык камгалалының болгаш өскелерниң-даа талазы-биле чедишпестер ам-даа бар.

Ынчаарга алмаз чуртунуң ажыл-ишчилери улуг үнелиг минералдың тывыжын чылчылы-биле ковүдедип турарлар. Амгы үеде чуртка бердинип турар кайгамчык даштар каш чыл бурунгаар турганындан он-он катап улуг эртинелер болуп кирип турар, оларның чамдыызы мырыңай ховар чараш, ынчангаш оларга тускай аттарны тывыскылап турар.

Эң-не баштайгы атты 1959 чылдың июнь 4-те тывылган эртинеге тывыскан — «Чеди чылдың биргизи» деп. Ооң соонда ыткыр аттарлыг: «Тайганың», «Соңгу чүк хаяазы», «Олимпийниң», «Октябрьның» деп алмазтар немешкен. Эң-не улуг алмазтарның бирээзин — «Мария» деп адаан, ол болза алмазты тывар дээш он сес ажыг чыл иштинде ажылдап келген, бодүүн ажыл-ишчи Мария Марковна Коненкинаның алдары дээш ынчаар адааны ол.

Бо чылын эң-не улуг ортектиг даштар тывыжы онза байлак, хөй болган. Эң сөөлүнде — сентябрьда «Чекист» деп алмаз алдынган, ооң деңзизи — 95 карат. Черле ынчаш, ховар тывылгылаар алмаз даштарының үнези кончуг улуг. Ындыг даш бүрүзү — эмге-тикчок хөреңги болуп турар ындыг алмазтар Якутияның алмаз тывыкчыларының холдарын дамчып хөй-он-он тывылган болуп турар.

Совет кижилериниң Соңгу чүкте бүдүрүп турары ол өндүр улуг чаа чүүлдерде, алмаз чуртунда эрес-маадырлыг кижилерниң чүректериниң согуушкунунда амыдыралды Ильичиниң ёзугаар тудуп турар социалистиг Якутияның быжыг базымы илдең дыңналып турар-дыр.

Е. БАХАНО

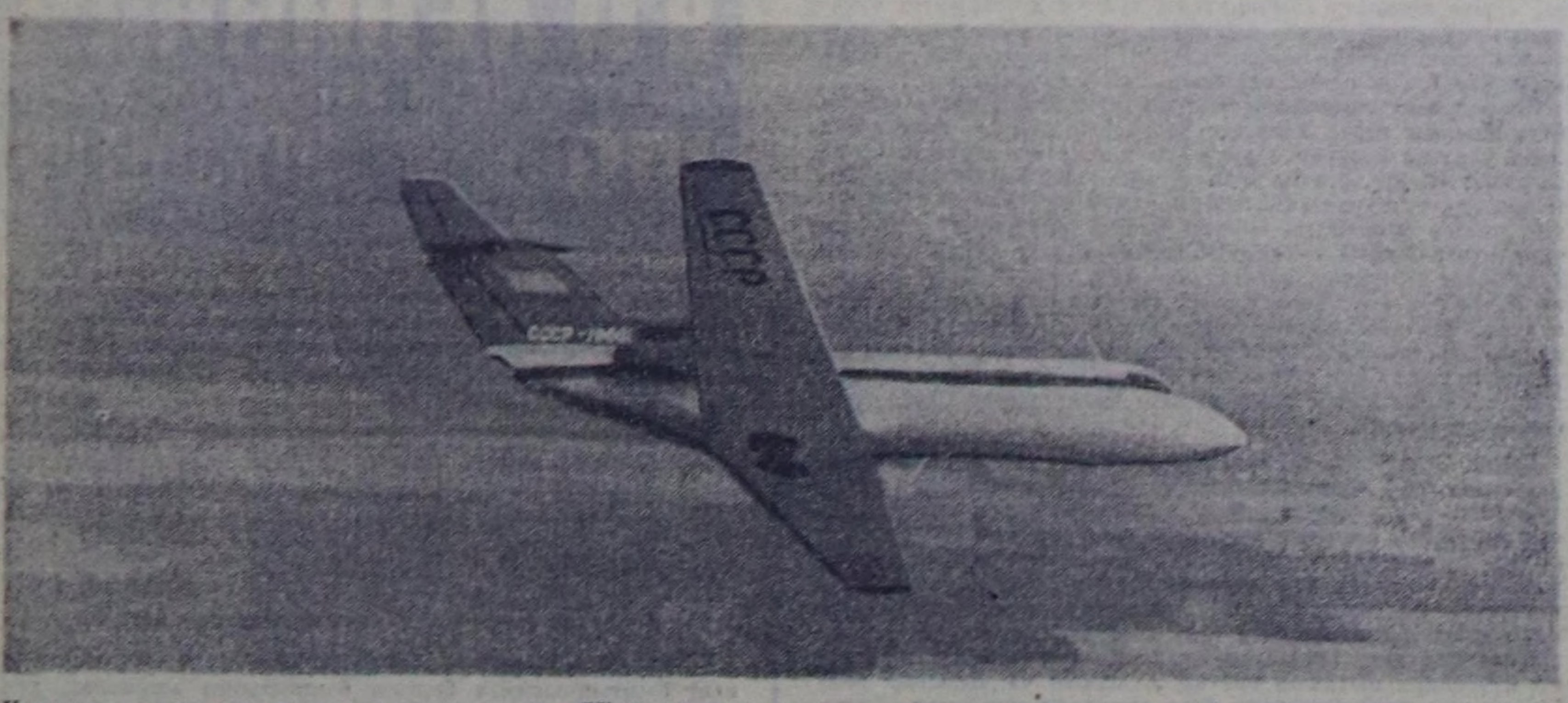

Чурттуң иштики ужар чүүл шугумнарынга «ЯК-40» дээр чаа реактивтиг самолёт ажылдап кирер. Ол, чорук кижилеринге эптиг кылдыр кылдынган машина ИЛ-2», «ИЛ-12», «ИЛ-14» болгаш «АП-2» дээр самолёттарны солуур. «ЯК-40-ка» 24-тен 40 чедир пассажирлерни сөөртүрүнге таарыштыр санап кылган. Шакта 550—600 километр дүрген чорууор. Октябрьда бо самолёт Делегейниң Японияга болур ужар-чүүл делгелгезинге киржир.

ЧУРУКТА: «ЯК-40» агаарда.

С. ПРЕОБРАЖЕНСКИЙНИҢ фотозу. СЭТА-ның фотохрониказы.

Критика болгаш библиография

УРУГЛАРГА НОМЧУГАШ

Басняжыгаштар болгаш тоолчугаштар кылдыр уран-чечени-биле аянныштыр бижип каан бо номчугашты ада-иелерге, башкыларга болгаш бичии чаштарга кончуг ажыктыг солун белек кылдыр үнелезе, черле частырыг болбас боор. Чүү номчугажыл ол? Ол болза, Сергей Пюрбюнуң «Мерген бичиилер болгаш мелегей күчүтеннер» деп чоокта ном садыгларынга көстүп келген номчугажыдыр.

Мында кирген чогаалдарның кайызын-даа ада-иелер аян-биле, көргүзүг-шимчээшкиннер, мимика-биле, ылаңгыя эң бичиилерге номчуп бээринге аажок таарымчалыг. Чүге дээрге чогаал бүрүзүн номчуурга ында маадырлар, болуушкуннар ала-чайтаар-ла каракка көстүп, чуруттунуп кээр кылдыр шак мындыг овур-хевирлерни, характерлерни тургузуп каан. Чижек кылдыр эң-не эгезинде кирген «Сагынгыр Күске» деп тоолчугашты барык долузу-биле алгаш көрүп көрээлиңер:

... «Хараганнар доорзунда
Кара-Күске маңнап чораан.
Кызыл-Дилги көжээ ышкаш,
Кыймыш кынмайн, кедеп турган.
Кара-Күске сезик-даа чок,
Хараганнан үне маңнааш,
Сарыг чашпан арагындан
Сагыш амыр чемней берген.
Кедеп турган Кызыл-Дилги
Хензэргедип туруп-туруп,
Чаштаан көс дег, шурай берген,
Чандыр албайн, тудуп алган,
Чаагының суу төктүп,
Чара дайнаар кыры келген.
Ааста кирген Күске күжүр
Арга болап кыйгы салган:
— Айылдыңар, хайыраатым,
Айның саны каш-тыр, бөгүн?»
Мензэргенген даамай Дилги
Мерген бичээ алзы каапкан:
Арыг дээрде айже көрген, —
Алды чааның хүнү болган,
Харыылаар дээш, аскын апкан,
Кара-Күске үне халаан,
Чандыр соора тудуп чорда,
Чашпан кирип, чиде берген...»

Бо чогаалды номчуурувуска шынап-ла бичии кара күске болгаш кызыл дилги оларның аттарындан-на илереп кээр, ол ышкаш күскениң кем чок тайбыңы — чемнеп маңнап чорууру, араатап дилгиниң кажары, карак чивеш арызында халып барып сегирип алыры, айыылда кирген күскениң кээргенчиг чаныышкыны — шупту-ла каракка ол хевээр көстүп кээр ышкажыл. Ооң-биле чергелештир, бо чогаалды бир эвес номчукчу кижи аян-биле, мимика-биле, шимчээшкиннерни көргүзүп турган номчуур болза, кончут эптиг — ону бичии чаштар хамааничок, улуг-даа кижи улуг сонуургал-биле дыңнаар апаар. Ынчаар номчуй бээрге, чаштар-дыңнакчыларның медерелинге чогаалда болуушкуннуң драмалыг дүшкүүрү чайгаар-ла чуруттунуп кээп, оларны коргудуп, күскени дээш аартып-саргыдып кээр.

Бо тоолчугашта болгаш өске-даа чогаалдарда, мен бодаарымга, чамдык хоюглаттынмаан одуруглар бар болуп турар: Чижээлээрге,

«Чаштаан көс дег, шурай берген—
Чандыр албайн тудуп алган» деп дес-дараалавайн «шурап келгеш» азы «шурай бергеш» дээн болза, улам эки апаар ышкаш.

«Мензэргенген даамай
Дилги
Мерген бичээ алзы
каапкан:
Арыг дээрде айже көрген,—
Алды чааның хүнү болган»—деп бо бүдүн дөрт одуругну албаан-даа болза, бо шүлүк оон качыгдавас турган боор деп болап турар мен. Чүге дээрге, бо одуруглар дилгиниң бир шимчээшкинин тодаргай көргүзүп-даа турар болза, ону оон соонда: «харыылаар дээш аксын ашкан» деп чаңгыс одуруг-ла солуп шыдаптар-дыр, а «мерген бичээ алзы каапкан» деп түңнел кылбаска-даа, дилги мегеледипкен деп чүве билдингир ышкажыл.

«Демниг Кара-Баарзыктар» деп чогаалда уя тудуп турган хөөкүй кара-баарзыкты хартыга тудуп чип-чайлап каапкан соонда эвес, ону чивээн турда, кара-баарзыктар демнежип тургаш, чарып алган турган болза, ук басняның моральдыг утказы улам хапылап, эки апаар турган боор.

«Бора-Шиижек» деп тоолда «чадыр өг» деп аңгы биживейн «чадыр-өг» деп тудуштуруупкан болза, рифмага улам таарымчалыг ышкаш. Ол-ла шүлүкте «каргыш-чатка салыпкан» дивейн, «каргыш-чадын салыпкан» дизе эки билдингир болгу дег.

Сөөлгү «Бора-Тоолай» деп тоолда бичиилерге билдинмес: «өнчүк-чүк», «чаптаан-чокта Бора-Тоолай» деп; база «Оптуг Чыккылаа» деп шүлүкте: «шымды Дилги» деп сөстер бар. Бичии чаштарга аргалыг болза, литературлуг шын сөстерни ажыглап, чогаал бижизе эки деп чүве билдингир: чүгле аян сүрүп: «кылаштап» деп сөстүң орнунга: «кыштап-кыштап» дээн, а кылаштапкан деп аяннажыгга тааржыр турда-ла «кыштавыткан» дээни элдептиг («Бора-Тоолай», арын 33).

Бичии кижилерге частырыглыг кылдыр парлаттынган чогаалдар үндүрери канчап-даа таарышпас: 33-кү арында чаңгыс одуругда ийи частырыг бар: «Бетинде бо, белен чор мен» дээр дээш, «Бетинде бо белен чер мен» дээн.

Номнуң чурук каасталгазын эки кылган-дыр. Ынчалза-даа «Демниг Кара-Баарзыктар» деп чогаалдың чуруу ооң утказынга чүүлдешкек эвес болуп турар: маңаа хөй кара-баарзыктар хартыганы атакалап турар кылдыр кылып каан болза, тааржыр турган.

Чамдык мындыг эскертинмейн барган талаларын санаваска, бо номчугаш солун чогаалдарның бирээзи-дир. Бо чогаалдың дыл-домаа ниитизи-биле кончуг чиик, номчуттунгур, бичиилерге эң-не таарымчалыг чогаалдарның бирээзи. Черле ынчаш, Сергей Пюрбюнуң кандыг-даа чогаалдарын номчуурга, домак бүрүзү, одуруг бүрүзү, аарынга халайып бады келген чемгир тараа бажы ышкаш ынчаар сагындырар мындыг тодаргай болгаш хөй утка, чурумалдар сиңниккен сөстерден тургустунган, улусчу дыл-домактыг.

Мында кирген чогаалдарның кижизидикчи ужур-уткалыг талалары чогаал бүрүзүнде бар: бо басня, тоолдарда шуптузунда колдуунда аңмен, диргиг амытаннар дугайында чугаалап турар болзадаа, оларның идепкейлиг утказы кижилерниң ажыл, амыдырал болгаш характеринге дөмейлээн, кижилер дугайында чугаалап турар чүве-дир деп чүве бичии чаштарга-даа илдең билдинип турар. Моон дыка хөй ажыктыг чүүлдерни: күш-ажылга ынактарның хүндүлүүн, коллективтиг чоруктуң күштүүн, кара сагыштыг, чашпаа, каржы-бак араатанзыг чоруктуң хоралыын аңаа хөөн-чокталырын, кээргээчел, биче сеткилдиг, өскелерге ажыктуза көргүзүп чоруур эки кижилер дээрзин болгаш оон-даа өске хөй-хөй ажыктыг чүүлдерни уруглар билип алырлар.

Чыргал-оол СЕРЕН-ООЛ.

Моол-совет найырал айы ажыттынган

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). Моол-совет найыралдың чаңчыл болган айының ажыдыышкынынга бараан болдурган байырлыг хуралы Улан-Баторга болган. Хуралдың президиумунда — МАРП ТК-ның Бирги секретары, МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ю. Цеденбал, МАР-ның Улустуң улуг хуралының Президиумунуң Даргазы Ж. Самбу, МАРП-ның болгаш МАР-ның чазаазының өске-даа удуртукчулары, Венгрияның Социалистиг ажылчын партиязының ТК-ның Политбюрозунуң кежигүнү, Күрүне хуралының Даргазы Дьюла Каллаи баштадыр ында аалчылар болуп чоруп турар венгр парламент төлээлери, Молдав ССР-ниң хөй-ниитизиниң төлээлериниң баштыңы, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазының оралакчызы А. В. Коробчану, «Моол арат» деп совет ужар чүүл эскадрильязының төлээлекчилери. Ук эскадрильяның тургустунган хүнүнден бээр 25 чыл болганынга холбаштыр ону МАР-ның дайынчы Кызыл тук ордени-биле шаңнаан.

МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы Ю. Пунцагноров эге допчу сөзү-биле хуралды ажыткан.

Моол-совет найырал ниитилелиниң Төп чөвүлелиниң даргазының оралакчызы Б. Бадарч илеткел кылган.

ССРЭ-ниң МАР-да херектеринге түр бүзүреттирген М. И. Басманов, Молдав ССР-ниң хөй-ниитизиниң төлээлериниң баштыңы А. В. Коробчану байыр чедирген. Ооң дараазында совет аалчылар хамааты дайынның маадыры Г. И. Котовскийниң улуг чуруун Моол-совет найырал ниитилелинге белек кылдыр дамчыткан.

Кежээниң түңнелинде МАР-ның болгаш Молдав ССР-ниң уран чүүл мастерлериниң кады көргүскен концерти улуг чедиишкин-биле эрткен.

Айның үезинде база бир кайгамчык болуушкун болза, Молдав Совет Социалистиг Республиканың хүннерин эртирери болур. Ол хүннерде Совет Молдавияның чурулга уран чүүлүнүң болгаш номпарының делгелгелери ажыттынар, кинофестиваль, молдав уран чүүл мастерлериниң көргүзүглери болур.

КЫДАТТА БОЛУУШКУННАР

Октябрь 1-де Пекинге КУР-нуң догуннап келгениниң 19 чыл оюнга холбаштыр чаңчыл болган митингини Тяньаньмынь шөлге эрттирген. Аңаа «Мао Цзэ-дунуң эң чоок кижизи» камгалал министри Линь Бяо чүве чугаалааш, «ам улуг пролетаржы культура революциязы улуг тиилелгелерни чедип алган» деп хоблургак ёзу-биле медеглээн.

Ындыг болза-даа кыдат экономиказының болгаш культуразының дугайында, чурттуң амыдыралында чогум кандыг өскерилгелер болган дугайында тодаргай кандыг-даа сан-медээлерни Линь Бяонуң чугаазында-даа база пекин парлалганың материалдарынга-даа көргүспээн.

Мао Цзэ-дунуң чүүлдериниң болгаш чугааларының чыындызын карманга ап чоруур хемчээлдиг кылдыр чаа үндүргенин улуг тиилелге деп, «Жэньминь жибао» солуннуң байырлал номериниң бирги арнынга дыңнатканы-ла шын. «Байырлалдың бүдүүзүнде бо магалыг болгаш өөрүшкүлүг медээ улуг пролетаржы культура революциязының база бир үре-түңнели болур» деп, солун чулчураан.

Синьхуа агентилел байырлал үезинде «Мао Цзэ-дун дарганың чогаалдарын болгаш өңнүг чуруктарын парлаарыбиле типография машиналарын немей бүдүрүп үндүргенин» база ындыг өөрүнчүг аян-биле дыңнаткан. Аңаада мырыңай өске үлетпүр кылыгларын бүдүрүп үндүрүп турган хөй заводтарны «Мао дарганың чогаалдарын парлаарынга болгаш каастаарынга негеттинер продукцияның чаа хевирлерин» бүдүрериниче шилчиткен дээрзин агентилел моон-биле кады демдеглээн.

«Рояльдың үделгези-биле тургускан «Кызыл фонарь» деп дээр пекин операзының дугайында документалдыг фильмни «Жэньминь жибао» солун база бир чедиишкин кылдыр санап турар. Солуннуң демдеглээни-биле алырга, Мао Цзэдунуң кадайы Цзян цин ону чогааткан.

Пекин пропагандистер Кыдаттың экономика байдалының дугайын элээн мөөреңгей аян-биле бижиир ужурга таварышкан. Чоокта чаа экономика талазы-биле допчулалынга Синьхуа агентилел «Кыдаттың үлетпүр бүдүрүлгезинде бүгү талалыг шураашкынның байдалының тургустунары чүгле эгелеп турар» деп демдеглээн.

Пекинге «улуг шураашкынның» дугайын моон мурнунда база-ла бижип турган. Ындыг болза-даа ол «шураашкын» Кыдаттың үлетпүрүнге болгаш кодээ ажыл-агыйынга улуг бууралшкын-биле дүндерлип дүшкен.

Пекин пропаганда чүгле чамдык шилип алдынган сан-медээлерни «экономикада улуг шураашкыннарның» херечизи кылдыр көргүзүп турар. Ындыг болза-даа «культура революциязының» ийи чылдарының дургузунда «экономикада шураашкын» бурунгаар эвес, а атаарлаан дугайын ол сан медээлер база чугаалап турар.

Кыдаттың кол индустрия төвү —Шанхайга бо чылдың августа продукция бүдүрүп үндүрери өртек-биле алырга, эрткен ийи чылдарның дениелинден бир дугаарында ашкан деп, Синьхуаның ол допчулалында база чугаалаан. Ындыг болза-даа ол дээрге, хунвэйбиннерниң кара-туразында аажылаашкынының, транспорттуң багай ажылының, хөмүрдаш чедишпезиниң чылдагаанында хөй бүдүрүлгелерниң ажыл чок апаа турганының азы продукцияны бүдүрери дыка кызырганының чыдары турган-на болгай. «Шанхайның «чедиишкиннерин» көргүзери-биле Синьхуа үлетпүр продукциязының «50 кол хевирлерин» тускайлап айыткан. Ындыг болза-даа продукцияны бүдүрүп үндүрерин 1966 чылдың болгаш 1967 чылдың чүгле август айның-биле деңнээрге, ол «хевирлерниң» үштүң ийи кезииниң талазы-биле кевүдээн болган. «Культура революциязының» үржүүндан экономиканың ниити когаралы кайы хире улуг болганыл? Синьхуа бо айтырыгга харыыны бербээн чайгаар билдингир болбайн аап.

* * *

Кыдат Улус Республиканың догуннап келгениниң 19 чыл оюнга бараан болдурган чүүлүнге «Юманите» солуннуң бижээни: «Бүгү делегейниң революсчулары ооң түңнелинде 600 миллион хире кижи социалистиг ниитилелди тургузарын эгелээн ол болуушкунну 1917 чылдың Октябрь соонда эң чугула болуушкун деп санаан». Ынчангаш херек кырында каш чылдарның мурнунда янзы-бүрү чурттарның он-он төлээлери октябрь 1-де Пекинге чеде бээр турган болгай. Ынчаарда Тяньаньмынь шөлдүң индиринден социалистиг чурттарның интернационализминиң дугайында, найыралының болгаш кады ажылдажылгазының дугайында сөстер дыңналган. А ам Мао Цзэ-дунуң мурнунга мөгейип чүдүвүшаан, Чжоу Энь-лай Совет Эвилелинге, социалистиг дем каттыштырылгазының чурттарынга удур нүгүлдер, ёралыг сөстер долган ээлчеглиг чугаазын чулчураан.

Каш чылдарның дургузунда байырлалга киржири-биле чүгле албанн чарылдырыкчыларның төлээлекчилери Пекинге кээп турар. Боттарының пекин ээлери-биле кады олар антисоветчи даап бодаашкыннарны калчаалы-биле чулчуруп, империалистиг пропаганданың чүүлдүтээшкүнүн болгаш мактаашкынын ап турарлар. (СЭТА).

Совет олимпийжилер Мехикода. Чурукта: совет спорт төлээлериниң удуртукчузу С. П. Павлов Мексиканың хамаарышпас чоруу дээш демиселчилерге тураска[illegible]лдың хүндүлел таңнылының дептеринде адын салып т[illegible]р.

Э. САРАТОВТУҢ фотозу. СЭТА-ның фо[illegible]хроникагы.

ЛЕНИН ДУГАЙЫНДА ПАЛЕХ [illegible] ЫРЫ

Палех чурукчуларының уран чогаадыгларын чаңгыс-даа көрген кижи оларның чураан чуруктарының алдын-доос чүглери дег чараш өңнерлиин, хыл-биле чүгүрткен дег нарынын черле магадаар.

Дозулап тургаш, каасталганың шевергин бичии хемчээлдиг чуруктарын чурууну уранчылын революцияның тургузуп берген чараш нарын эртинелериниң бирээзи деп, Максим Горький үнелээн. Чаа Палех чогум-на революция соонда төрүттүнген. Каасталга чорулгазының алдарлыг ол төвү Улуг Октябрьның, Лениниң ачызында бодунуң чечектелиишкинин болгаш делегейге сурагжаан амгы алдарын чедип алган.

Палех чурукчуларының чурук чуруур айыраң чечек ышкаш өңнеринге амгы үениң темалары немешкен. Палех чурукчулары чоннуң аас-кежии дээш демиселиниң маадыр мөзүзүн шүлүктээнзиг көргүзүп, тургузукчу ажыл-ишти чуруп турар. Палех мастерлери Лениниң аян-шинчизин чуруп көргүзеринге онза сонуургалдыг.

Владимир Ильичини эң баштай чураан чогаалдарның бирээзи Палехтиң шевергин бичии чаа чуруктарын тургузуп эгелээн И. Н. Доликовтуң ажылы болган. Ол чурукчу бижилде херекселдерин каастап чурааш, оларны 1927 чылда А. М. Горькийге белек кылдыр берген. Ам, революция баштыңчызының төрүттүнген хүнүнден бээр 100 чыл болуру чоокшулап келгенде. Палех чурукчуларының кол темазы Ленин апарган.

Аңаа боттарының ажылдарын каасталга чурулгазының чуртта калбаа-биле сураглыг, аныяк-даа мастерлери база тураскаадып турар. Ындыг чурукчуларның бирээзи— миниатюржуларның үшкү салгалының төлээлекчизи— А. В. Ковалёв. Ооң Лениини чуруп эгелеп тураары чаңгыс бо-даа эвес. Чурукчу Разливке Ильичиниң амыдырап турганын 1950 чылда-ла чуруп көргүскен. Ындыг темалыг чуруктарны оон эгелээш амдыгаа чедир чурувушаан.

Лениниң идеяларының делегейинче х[illegible]ныылап, ооң аян-шинчизиниң хөй талалыг мөзүзүн билип [illegible]лбышаан, чурукчу бодунуң чогаадыкчы ажылынга улам на[illegible]ын сорулгаларны чаа ажыл бүрүзүнге хамаарыштыр салыг [illegible] турар. Мастер бир хааржакты бичии чуруктар-биле үш чы[illegible] дургузунда каастай чуруп келген. Ооң ол чуруктары «Лени[illegible] дугайында ыр» болган.

— Меңээ эң берге тема ол чүве. Башт[illegible]ыңчыны 20 чыл дургузунда чуруп келдим. Чаа бодап [illegible] тып [illegible]ып келирге-ле, ону боттандырар чурулганы кылып эгелз[illegible]римге, сеткил-сагыжымга черле хөлзенчиг болур чорду— деп, чурукчу чугаалады.

Адышка-ла өй, нарын пластина-чу[illegible]уктарын тудуп алгаш көрдүм. А. В. Ковалёвтуң нарын бичи[illegible]и чуруктарының бирээзи-ле — Ленин дугайында шүлүглел.

Палех чурукчулары кайгамчык хө[illegible] темалыг болгаш жанрларлыг чуруктарны чуруп ылы[illegible]даар уран мергежилдиг. В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнд[illegible] бээр 100 чыл болурунга белеткелдиң хүннеринде ол чу[illegible]укчуларның чогаадылга ажылы ону база бүзүрелдиг хереч[illegible]леп турар. Ам В. А. Бабкин «Эш, силерниң күзээниңерни [illegible]ёзугаар болгаш силерниң өмүнзээңерден...» деп пластина чу[illegible]ук чуруп турар. К. С. Семайкин бодунуң чогаалын «Улуг [illegible]эгелээшкинге» тураскааткан. К. С. Бонаревтиң белеткеп [illegible]урар нарын чурулгазының утказы «Ленинчи шын» болур. [illegible] А. В. Боруновтуң «Чаа ажылы — «Ленин—пролетариатты[illegible] баштыңчызы».

Палехтиң он-он мастерлери а[illegible] тураскаалдыг хүнге бараалгадыр чогаалын тургузуп ажы[illegible]дап турар деп, РСФСР-ниң чурукчулар эвилелиниң Палех салбырының даргазы Г. М. Мельников дыңнаткан. Палех чурукчуларының чайынналган будук өңнеринден Баштыңчы[illegible]ң эргим мөзү-шинчизи чуруттунуп турар.

П. КОСОЛАПОВ.
(СЭТА-ның тускай корр).

ДЕКАДА ЧОРУП ТУР

В. И. Лениниң төрүттүнгенинден бээр 100 чыл оюнга холбаштырган Тыва уран чүүлдүң болгаш литератураның декадазы Бай-Тайга районга октябрь 4-тен 7-ге чедир үргүлчүлээн. Декада районга улуг чедиишкиннерлиг эртип турар болгаш районнуң ажылчы чоннары декаданың киржикчилерин — «Чечек» ансамбльди, хөгжүм-шии театрның артистерин, радио болгаш телевидениениң республика комитединиң симфониялыг оркестрин, чогаалчыларны, чурукчуларны, композиторларны чылыы-биле хүлээп ап, оларның көргүзүглерин, чугааларын аажок улуг сонуургал-биле көрүп, дыңнап турганнар. Оларның барган-на черлеринге кижи хөй, клубтарның олуттары шыгырт долу турган.

Ырның болгаш танцының «Чечек» ансамбли район төвү Тээли суурга 4 удаа улуг чедиишкиннерлиг ойнаан болгаш сөөлгү концертин Шуй суурга көргүскен. Районнуң ажылчы чоннарынга уран чүүлдү пропагандалап, солун концерттерни көргүскени дээш ансамбльди СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң хүндүлел бижии-биле шаңнаан, а районнуң Культура бажыңының коллективи ансамбльге бызаанчыны белекке берген.

Республиканың хөгжүм-шии театрының шии болгаш концерт бөлүктери Шуй, Бай-Тал, Кызыл-Даг суурларга чедиишкиннig ойнааш, түңнел көргүзүүп Тээлиге эрттирген. Симфониялыг оркестр бодунуң концертин районнуң Кызыл-Даг суурундан эгелээш, Бай-Тал, Шуй суурларга чорааш, Тээлиге кээп, чедиишкиннiг дооскан.

Чогаалчылар С. А. Сарыт-оол, А. Б. Калзаң олар районнуң чурттакчылары-биле, шко[illegible]чылар-биле хөй санныг солун ужуражылгаларны кылгы[illegible]аан. РСФСР-ниң алдарлыг чурукчузу С. К. Ланзының ба[illegible]карып чорууру чурук делгелгези Тээли суурнуң Культура [illegible] бажыңындан эгелээш, өске-даа суурларга хөй көргүчүле[illegible]ни хаара тудуп, оларның сонуургалын болгаш магадалы[illegible]айныктырган.

Декада ам бо хүн Ба[illegible]ын-Хемчик районунда эгелеп турар.

Редакторнуң о[illegible]лакчызы С. К. ШОЙГУ.

КИНО

ОКТЯБРЬ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: [illegible]Софья Перовская» 10, 12, 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: [illegible]едька» 10, 2, «Мээң бажыңымга кир» 12, 3.50, 5.40, 7 3[illegible] 9.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Тисса хемде» 3, 6.40, «Өлүрүкчү-мастер» 4.30, 8.30 шак[illegible]рда.

«ТЫП[illegible]КОБАЛЬТ» КОМБИНАТТЫҢ ПРОФТЕХУЧИЛИЩЕЗИ

(№ 35 пр[illegible]техучилищениң кежээки салбыры) дараазында мер[illegible]жилдерге немелде чыыдыны чарлап тур:

1. Өңнүг мет[illegible]аар бүдүрер талазы-биле аппаратчык-металлургтарга, [illegible]усаазы—1 чыл.
2. Бүдүр[illegible]иң дериг-херекселдерин септээр слесарьларга — 1 чыл.
3. Электрос[illegible]сарьлары (электриктер) — 1 чыл.

Профтеху[illegible]лашпа доозуп соонда «Тывакобальт» комбинатка ажы[illegible]даар.

Профтеху[illegible]алыгеге 17 хардан өрү назылыг, 7 класстан кудуу [illegible]темниг эр херээжен аныяктарны болгаш улуг улусту хүл[illegible]п алыр.

Бот бол[illegible]н өг-бүлелиг кижилерни общежитие-биле хандырар. Өг[illegible] улусту ажылдай бээрге квартира-биле хандырар.

Немей[illegible]дыргандарның өөредилгези 1968 чылдың ноябрь 1-д[illegible] эгелээр.

Өөренир[illegible] кижилерни училищеге экзамен чокка хүлээп алыр[illegible]лар келдирикшин маңаа Хову-Аксында «Тывакоба[illegible]» комбинатка чедип кээп болур.

Бистиң [illegible]рес: Хову-Аксы, «Тывакобальт» комбинат. Кадрлар кы[illegible].

Редакцияның адрези: Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының болгаш [illegible] килдизиниң 35-24, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 23-54, культура килдизиниң 37-13, [illegible] килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа база совет тургузуг килдистериниң 21-27, информация килдизиниң 20-60, бухга[illegible] 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда алды катап үнер

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң чанында парлалга эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин—Кравченко кудумчузу).

ТС—01247.